

Проект

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

З В І Т
про роботу Академії
педагогічних наук
України

за 1993 рік

Київ - 1994

З М І С Т

I. Вступ

II. Основні результати науково-дослідної роботи за звітний період.

Відділення "Теорія та історія педагогіки".

Відділення "Дидактика, методика та інформаційні технології в освіті".

Відділення "Психологія, вікова фізіологія, дефектологія".

III. Науково-організаційна діяльність. Робота Президії. Загальні збори Академії.

Проведення масових заходів.

IV. Міжнародне наукове співробітництво.

У. Наукові кадри.

VI. Підготовка докторів і кандидатів наук у наукових установах Академії.

VII. Видавнича діяльність.

VIII. Висновки.

Додатки.

ВСТУП

Академія педагогічних наук України звітується за перший рік своєї роботи.

Згідно з Указом Президента України від 4 березня 1992 р. № 124 "Про заснування Академії педагогічних наук України" вона є вищою науковою установою з проблем освіти, педагогіки та психології, головною метою якої є методологічне, теоретичне і методичне забезпечення розвитку системи національної освіти.

Докорінні зміни, які відбуваються в суспільстві, кризові явища в політиці, економіці, соціальній сфері, вимагають глибокої перебудови педагогічної та психологічної наук відповідно нових реалій сучасного життя, перспектив розвитку нашої країни.

В організації діяльності Академії її керівництво, науковий склад ґрунтуються на тому, що педагогіка і психологія мають активно сприяти соціально-економічним реформам в Україні, створенню демократичного, соціально справедливого, економічно міцного суспільства, в якому кожна людина може повно розвинути й реалізувати свої здібності, моральний, освітній, творчий потенціал.

В умовах побудови демократичного гуманного суспільства ці науки мають посісти пріоритетне місце в системі гуманітарних знань, забезпечувати комплексне вивчення людини в усіх різноманітності її пізнавальної та перетворюючої діяльності, визначення шляхів і засобів надання їй допомоги в інтелектуальному, естетичному, фізичному розвитку, соціальному й духовному становленні.

У зв'язку з цим у звітному році діяльність Академії розгорталась по трьох напрямках: 1/ її організаційне становлення як академічної установи; 2/ визначення основних напрямів наукових досліджень в зв'язку з актуальними і перспективними завданнями розбудови національної системи освіти; 3/ якісне виконання наукових досліджень, розпочатих у попередні роки з урахуванням сучасних вимог.

За звітний період розроблені і затверджені Статут Академії педагогічних наук України, положення про Відділення. Сформовані чотири Відділення Академії, які мають у своєму підпорядкуванні відповідні наукові підрозділи. Відкриті два нових інституту "Інститут педагогіки і психології професійної освіти", "Інститут дефектології"; створений науково-методичний центр АПН "Українська етнопедагогіка і народознавство" на базі Прикарпатського університету, Український центр гуманітарної освіти, Інститут методів навчання іноземних мов /м.Одеса/ на госпрозрахункових засадах. Зроблені перші кроки по створенню в структурі Академії експериментальних закладів різних типів.

Відділеннями опрацьовані "Основні напрями досліджень з педагогіки і психології в Україні", які схвалені Загальними зборами Академії, розмножені і розіслані у відповідні установи.

Протягом року співробітники Академії брали активну участь в розробці кількох державних програм: "Освіта", "Діти Чорнобілля", "Діти України", "Психологічна служба" та ін.

З метою поліпшення науково-координаційної діяльності Академії утворено міжгалузеву Раду з координації наукових досліджень з педагогіки і психології і наукові ради по Відділеннях.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України /від 3 листопада 1993 р. № 186 /"Про Державну національну програму "Освіта" Академія педагогічних наук розробила план наукових досліджень, спрямованих на наукове забезпечення її заходів з урахуванням можливостей інших академій і відомств.

Протягом 1993 року наукові дослідження проводились по 13 напрямках, які включали 180 тем.

У звіті знайшли відображення результати наукових досліджень з усіх напрямів і з окремих найважливіших тем, науково-організаційна, міжнародна, видавнича діяльність, робота по підготовці наукових кадрів в установах Академії.

П. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД.

Виділення теорії та історії педагогіки.

У 1993 р. члени відділення та співробітники структурних підрозділів досліджували 54 теми, з них 9 завершено. Водночас 18 тем започатковано, у т.ч. 8 – з напрямку "Розвиток методології і теорії педагогічної науки в умовах відродження і розбудови національної системи освіти.

Серед розпочатих – фундаментальне дослідження "Концептуальні основи відродження і розбудови національної системи освіти" /1993–2000 р.р./, яке має визначити методологічні орієнтири щодо цілей, стратегії, змісту та механізмів реалізації Державної національної програми "Освіта" /керівники акад. П.М.Таланчук та акад. О.Г.Мороз/.

Розпочато також роботу над Українським педагогічним слов-

ником. З нових методологічних позицій визначено тлумачення основних термінів, персоналії видатних учених і діячів освіти, обґрунтовані підходи до їх тлумачення характеристик, на основі чого й готуватиметься словник /керівник акад. М.Д.Ярмаченко /.

Продовжувалося дослідження теоретичних і методологічних основ педагогічної соціології /керівник к.пед.н. В.С.Болгаріна /. Визначено предмет, роль і місце педагогічної соціології серед суміжних наук, розпочато обґрунтування шляхів та засобів соціалізації учнівської молоді.

Успішний розвиток педагогічної теорії неможливий без використання прогресивних ідей вітчизняних і зарубіжних учених. педагогічної думки минулого. Академік М.Д.Ярмаченко завершив дослідження внеску А.С.Макаренка в становлення і розвиток теоретико-методологічних основ педагогіки, підготував монографію /10 др.арк./, у якій на основі аналізу творчої спадщини вченого розкрито головні параметри теорії і методології педагогіки, намічено шляхи їх втілення в сучасну педагогічну теорію і практику.

Роль творчої спадщини В.О.Сухомлинського для розвитку теоретичних основ педагогіки й практики навчання і виховання підрастаючих поколінь визнано в багатьох країнах світу, про що засвідчила Міжнародна конференція, присвячена 75-річчю нашого співвітчизника. Саме в цьому напрямі досліджується педагогічна система Сухомлинського і її значущість для сьогодення /к.пед.н. М.Я.Антоненць /к.пед.н. Л.С.Бондар /.

Актуальні проблеми розбудови національної системи освіти, її докорінне реформування поставили перед науковцями завдання дослідити невідомі або й зовсім невідомі та замовчувані в

попередні роки досягнення історії національної педагогічної науки й школи з метою повнішого обґрунтування шляхів розвитку сучасної школи. Значні надбання, як засвідчує дослідження /керівник член-кореспондент О.В.Сухомлинська/, мала українська школа в першій чверті нинішнього століття. Написані розділи до монографічного дослідження "Українська школа на хвилях національного відродження у ХХ ст.": про розвиток педології та її практичне використання у навчальних закладах, про освітню політику за часів гетьмана Скоропадського, про діяльність Наркомосу України в справі українізації освітньої системи /1917-1920 рр./ та ін.

Опрецьовано персоналії видатних українських педагогів від найдавніших часів, висвітлено їх вплив на формування педагогічної думки й розвиток освітньої системи в Україні. На основі результатів дослідження підготовлено довідник для вчителів "Педагоги України" /керівник А.І.Кирпач/.

Важливе значення для побудови національної системи освіти, зокрема для обґрунтування теоретико-методологічних засад національного виховання, має використання педагогічного досвіду українського народу.

З цієї проблеми академіком М.Г.Стельмаховичем окреслено суть українського родинознавства як цілісної педагогічної системи, визначено його зміст і структуру, розроблено принципи й орієнтовну навчальну програму для загальноосвітньої школи. Видано два навчальних посібники "Українська народна педагогіка" та "Українська родинна педагогіка" /27 др. арк./, опубліковано численні статті з даної проблеми в наукових журналах і газетах.

Розробляються науково-методичні основи вивчення родознавства в школі і вузі, використання народного досвіду виховання

дітей, молоді у позашкільній роботі /керівник к.іст.н. М.Д. Струнка/. Результати досліджень відображені в підготовлених програмах для педвузів "Основи народознавства", "Українська етнопеддагогіка", "Етнографія України", "Етнографічне музезознавство", для школи – "Основи релігієзнавства", методичних посібниках "Використання народних виховних традицій у сучасних умовах", "Етнографічний атлас", ч.І. "Культура і побут українців", ч.ІІ, "Культура і побут народів світу", у 5-ти слайдофільмах, де висвітлено традиційні народні художні промисли.

У ході дослідження науково-педагогічних і методичних проблем становлення і розвитку української національної школи /керівник к.пед.н. Г.С.Дегтярьова / розроблено методику впровадження ідей народної педагогіки в практику роботи сучасної школи, а також ряд інших методичних матеріалів, що апробуються у навчальних закладах: програма спецкурсу "Етика", факультативу "Українське народознавство", рекомендацій на допомогу керівнику школи та ін.

У процесі дослідження розвитку освіти і педагогічної науки в зарубіжних країнах проаналізовано нові форми й види навчання і виховання дітей у дошкільних закладах та в початковій школі франкомовних країн, систематизовано альтернативні види навчання у США, Франції, Німеччині, Чехії, Словаччині, визначено основні підходи та нові технології педагогічної освіти./керівник к.пед.н. І.Г.Тараненко /.

З напрямку "Організація навчально-виховного процесу в дошкільних закладах на засадах гуманізації та народознавства" з'ясовано суть педагогічної діяльності вихователів у світлі нової концепції дошкільного виховання, ефективні форми і мето-

ли, які забезпечують умови для активності дитини в процесі пізнавальної діяльності. Відібрано доступні дитячому сприйманню твори українського народного мистецтва, народні ігри. Результати дослідження цих проблем, апробовані в дошкільних закладах, склали основу методичних рекомендацій до програми виховання дітей дошкільного віку "Малює" та з музичного виховання дітей раннього віку в дошкільному закладі /керівник к.пед.н. З.П.Плохій /.

Зроблено певний внесок у розвиток теорії і методики виховання учнів. Зокрема, охарактеризовано ключові поняття гуманних відносин, педагогічну сутність і зміст взаєморозуміння, доброзичливості, толерантності, розкрито стиль і форми гуманістичного спілкування /керівник к.пед.н. В.О.Білоусова/.

Розроблено концепцію безперервної екологічної освіти в Україні, визначено основні вимоги до рівня екологічних знань та вмінь учнів, здійснено відбір екологічних понять і термінів, якими мають оволодівати школярі. Впроваджується в практику багаторівневий підхід до вивчення екології в школі. Складено навчальну програму "Основи екології" та тестові завдання для ІО-ІІ класів, підготовлено рукопис "Шкільний словник екологічних понять і термінів" /керівник к.пед.н. Н.А.Пустовіт /.

Вивчено стан естетичної культури школярів різних регіонів України, теоретично обгрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови використання музичного мистецтва як засобу формування музично-естетичної культури учнів. Розроблено державну комплексну програму естетичного виховання, в якій визначено шляхи формування естетичних смаків, ідеалів особи на різних етапах її життєдіяльності та заходи щодо об'єднання на державному

рівні зусиль усіх суспільних інститутів у цьому напрямі /керівник академік І.А.Зязюн/.

З питань фізичного виховання і допризовної підготовки учнів /керівник к.пед.н. М.Д.Зубалій/ розроблено концепцію національної системи фізичного виховання дітей і молоді, підготовлено Комплексну програму "Фізична культура в I-II класах", методичні рекомендації щодо поліпшення спільної роботи школи і сім'ї, організації самостійних занять фізкультурою за місцем проживання, проведення занять із цивільної оборони.

Розроблено модель діяльності вихователя, експериментально переірено зміст і методи виховання у підлітків бережливого ставлення до суспільної власності, апробовано методи реалізації індивідуального підходу у вихованні учнів, /керівник д.пед.н. Б.С.Кобзар /

Розроблено діагностику виявлення відхилень у поведінці учнів у системі "вчителі-діти-батьки", визначено систему психолого-педагогічних умов корекції поведінки підлітків, схильних до асоціальних проявів. Здійснено діагностико-корекційну роботу в ряді спецшкіл-інтернатів та загальноосвітніх шкіл, інспекціях і комісіях у справах неповнолітніх. Розроблено програму гуманізації навчально-виховного процесу в виховно-трудої колонії, а також пропозиції щодо захисту підлітків і молоді в умовах загострення криміногенної ситуації і посилення боротьби із злочинністю, які подано до Верховної Ради та Міністерства освіти України /керівник к.пед.н. В.М.Оржехівська/.

Обґрунтовано основні формування педагогічної культури батьків, взаємодії сім'ї і школи у вихованні підлітків, профілактич-

ної роботи школи з неблагополучними родинами /керівник к.пед.н. В.Г.Постовий/.

Результати цих досліджень використані в процесі розробки проекту Державної національної програми "Діти України", а також заходів на відзначення Міжнародного року сім'ї.

З проблеми дослідження педагогічних інновацій уточнено концепцію й узагальнено тенденції становлення закладів нового типу в Україні, створено навчальні плани, модель і систему роботи в них, програму самовиховання учнів, обгрунтовано підходи до формування змісту освіти, його державного і шкільного компонентів /керівник д.пед.н. В.Ф.Паламарчук /.

З вересня 1993 р. в 17-ти класах середньої школи № 24 та школи-інтернату № 23 розпочато дослідження науково-методичного обгрунтування діяльності експериментальної школи-лабораторії АПН України як сучасного навчально-виховного закладу. Здійснено тестування учнів 1-х і 5-х класів. Підготовлено навчальні плани, в яких визначені профілі всіх класів, "Положення про школу-лабораторію АПН України" /керівник к.пед.н. Л.І.Саградова/.

З проблеми підвищення якості трудового навчання, виховання і профорієнтації учнів /керівники академік В.М.Мадзігон, член-кореспондент Д.О.Тхоржевський, к.пед.н. Г.С.Левченко, М.І.Тименко, к.пед.н. /опрецьовано концепцію трудової підготовки школярів України; розроблено зміст диференційованого трудового навчання учнів 8-11 класів для різних типів навчально-виховних закладів, обгрунтовано критерії, що регулюють добір і систематизацію знань із трудової і профільної підготовки та навчального матеріалу для підручників і навчальних посібників. Визначено зміст професійної підготовки старшокласників до підприємницької діяльності та форму-

ського господарювання, шляхи взаємодії сільської школи і вузу з орієнтації школярів на оволодіння сучасними сільськогосподарськими професіями.

Розроблено варіанти структур дидактичних комплектів з різних предметів для навчання сільських школярів різних вікових груп, запропоновано оптимальний варіант розміщення навчального матеріалу в цих комплектах, опрацьовано принципи конструювання системи навчально дидактичних посібників для обдарованих сільських школярів /керівник к.пед.н. І.С.Волощук/.

У дослідженні проблем управління сучасною загальноосвітньою школою /керівники к.пед.н. В.В.Сгадова, член-кореспондент В.З. Колібабчук/ вивчено та узагальнено досвід управлінської діяльності в школах різного типу, визначено фактори, що сприяють підвищенню її ефективності, шляхи практичного втілення ідей демократизації і гуманізації в роботі директора школи, раціональні форми й методи взаємодії районних і міських рад з питань освіти та відділів і управлінь освіти держадміністрацій, державно-громадських органів і державних підприємств, громадських організацій в управлінні закладами освіти.

Продовжувалися дослідження з актуальних проблем професійно-технічної освіти, зокрема: реалізація принципу диференціації у навчально-виховній роботі, удосконалення професійної підготовки і функціональної громадської системи управління сучасною професійною школою тощо. Розроблявся зміст курсу історії України з урахуванням регіонального компонента, умови забезпечення професійної спрямованості навчання мови і літератури, математики і хімії, засвоєння правових знань. Виявлено особливості роботи ПТУ в нових умовах господарювання, переходу до ринкових відносин,

обгрунтовано в зв'язку з цим нові аспекти діяльності педагогічних працівників /керівник член-кор. Н.Г.Ничкало/.

Дослідження проблем вищої і післядипломної освіти спрямовувалися на вдосконалення змісту професійно-педагогічної підготовки студентів в умовах університетської освіти /акад.В.В. Скопенко/, визначення стратегії розвитку і змісту вищої технічної освіти /акад. Б.І.Мокін /, реформування змісту вищої економічної освіти відповідно до ринкових відносин в Україні /акад. Л.О. Канищенко/ тощо. Формування пізнавальної активності й самостійності /акад. І.Ф.Прокопенко, член-кор.В.І.Лозова/ та творчого потенціалу майбутнього вчителя /акад. О.Г.Мороз/, розвитку в нього шляхетних рис /член-кор. А.Т.Авдієвський/, підготовки соціального педагога-організатора культурно-дозвільної діяльності /член-кор. В.І.Чепелев/.

До дослідження психолого-педагогічних основ професійної підготовки майбутнього вчителя залучено науковців і викладачів кафедр Херсонського, Полтавського, Миколаївського, Вінницького педінститутів, Українського аграрного університету, Бериславського та Київського № 3 педучилищ, СШ № II м.Миколаєва, школи-гімназії № 59 м.Києва. Налагоджено взаємозв'язки із зарубіжними науково-педагогічними центрами, що сприяє проведенню порівняльних досліджень у галузі професійної підготовки вчителів. Складено та апробовано ряд нових програм з підготовки педагогів різного профілю: з педагогічної майстерності, з вивчення курсу психології, педагогічної культури та ін. /керівник клед.н. М.М.Солдатенко /.

Відділення дидактики, методики та інформаційних
технологій в освіті

Звітний рік – рік становлення Академії педагогічних наук, що не могло не позначитися на характері і спрямованості її діяльності взагалі і Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті зокрема. З одного боку, слід було продовжити основні дослідження, започатковані у структурних підрозділах Академії в попередні роки, відповідно до тематичного плану на 1993 рік. З іншого – належало ґрунтовно проаналізувати стан досліджень із загальної та окремих дидактик, інформаційних освітніх технологій в Україні і з урахуванням навчальних тенденцій нинішнього етапу суспільного розвитку, реальних надбань вітчизняної і зарубіжної педагогічної науки, запатів педагогічної практики обґрунтувати тематику пріоритетних фундаментальних і прикладних дидактичних досліджень, які належить здійснити найближчим часом і в перспективі для наукового забезпечення розбудови національної системи освіти і розвитку самої педагогічної науки.

Саме ці два аспекти були головними у роботі Відділення у 1993 році. Крім того вирішувався ряд науково-організаційних питань, характерних для цього періоду.

У 1993 році членами Академії, а також співробітниками наукових структур, що входять до складу Відділення, досліджувалось 42 теми з трьох наукових напрямів: оновлення змісту і методичного забезпечення загальної середньої освіти /34/, нові інформаційні технології в навчально-виховному процесі /6/.

оновлення вищої і післядипломної освіти в сучасних соціально-економічних умовах /2/. Із цих тем лише започатковані у звітному році, одна тема з проблеми диференційованого навчання біології в школі завершена /підготовлено програму і підручник з ботаніки для 6 класу/, дослідження інших триває. До основних наукових здобутків року слід віднести такі.

Зроблено перші кроки у дослідженні комплексу методологічних і теоретичних проблем філософії освіти, зокрема мети, змісту і спрямованості загальної середньої освіти, формування нової ідеології в галузі освіти і відповідного їй педагогічного мислення, сутності категорій гуманізації та гуманітаризації освіти /керівник акад. С.У.Гончаренко /.

Тривали дослідження проблем оновлення змісту загальної середньої освіти.

Розроблено концепцію мовної освіти в загальноосвітніх школах, що містить вихідні позиції, згідно з якими призначено загальні цілі і завдання вивчення рідної, державної та мов національних меншин в школах України, термін їх вивчення, підходи до побудови відповідних навчальних курсів, форми і методи навчання. Удосконалено навчальні програми з української і російської мов для 5-9 класів. Створено програми з української мови для 2 класу шкіл з угорською і румунською мовами навчання, а також з польської мови для 2 класу та румунської мови для 3 класу національних шкіл/керівник член-кор.О.М.Білясв /

Опрацьовано концептуальні підходи до визначення педагогічних функцій літератури як загальноосвітнього навчального предмета у середній школі, обґрунтовано зміст і структуру літературної освіти від дошкільної до спеціальної вузівської підготовки, виявля-

тичні засади формування її змісту. Опрацьовано навчальну програму з російської літератури для 5-11 класів, де вперше російська література розглядається у зв'язках із світовим літературним процесом /керівник к.пед.н. Н.Й.Волошина /.

Сформульовано основні принципи визначення змісту і структуровання шкільного курсу фізики, що передбачають базовий інтегрований курс "Фізика. Астрономія. 7-9" та профільні курси фізики трьох типів у 10-11 класах. Розроблено програму базового курсу "Фізика. Астрономія 7-9". / керівник д.пед.н. О.І.Бугайов /

Виявлено підходи до формування змісту шкільної базової хімічної освіти, запропоновано критерії відбору навчального матеріалу для формування різних його рівнів. Виходячи з цього, доопрацьовано навчальні програми з хімії для основної школи /базовий рівень/, спецкласів хіміко-біологічного профілю /8-11/, а також створено нову програму із спецкурсу "Основи агрохімії" для поглибленого вивчення хімії у сільських школах та спецкласах агрохімічного профілю /керівник д.пед.н. Н.М.Буринська /.

Обґрунтовано науково-методичні засади формування змісту історичної і географічної освіти в українській школі, поглиблення національного компоненту змісту, спрямування його на глибоке засвоєння школярами системи знань про історію свого народу, його історико-культурні витоки і етнічну специфіку, соціально-економічні особливості розвитку Української держави в сучасних умовах. З урахуванням опрацьованих підходів вдосконалено структуру курсу історії України у 8-9 класах загальноосвітньої школи, створено нову програму з історії України для 8 класу. Розроблено нові програми з географії для різних типів середніх загальноосвітніх закладів /к.пед.н. Л.І.Круглик /.

Суттєва робота проведена з дидактичного та методичного забезпечення реалізації змісту освіти у середній і вищій школі.

Йдеться передусім про створення на основі здійснених теоретико-експериментальних досліджень нового покоління підручників і навчальних посібників для шкіл і вузів, дидактичних і методичних посібників для вчителів і викладачів.

Для початкової школи видано доопрацьовані підручники з читання /для 1,2,4 кл./, рідної мови /3,4 кл./, методичну книгу з навчання у 3-му класі, підготовлено аналогічний посібник з навчання у 4-му класі /д.пед.н. М.С.Вашуленко, к.пед.н. Н.Ф. Скрипченко та ін. /, завершено розробку навчально-методичного комплексу з художньої праці /к.пед.н. В.П.Тименко/. Вийшла друком праця "Урок у початкових класах" /акад.О.Я.Савченко/, де на основі сучасних досягнень психолого-педагогічної науки розглядаються питання теорії і методики уроку в початковій школі в його освітньому і розвивальному аспектах.

Створено і видано нові підручники з української літератури для 5-го і 8-го класів /к.пед.н. Н.Й.Волошина, О.М.Бандура /, вийшов друком ґрунтовно перероблений підручник з української літератури для 10-го класу /акад. П.П.Хропко /.

Завершено роботу над новим підручником з фізики для 7-го класу /д.пед.н. О.І.Бугайов та ін./, пробним підручником з хімії для 8-го класу, видано навчальний посібник з практичних занять з хімії для учнів 8-ІІ класів /д.пед.н. Н.М.Буринська та ін./.

Вийшов друком підручник з географії України для 9 класу /член-кор. П.Г.Щищенко, П.О.Масляк/, завершено роботу над під-

ручником з історії України для 7-9 класів /д.іст.н. М.М.Дивенко В.М.Зирубо/, та підручником з географії України /к.пед.н. А.Я. Сиротенко та ін./.

Тривали масштабні теоретико-експериментальні дослідження із створення нових систем навчання української і російської мов у 5-9 класах /керівник член-кор. О.М.Біляєв / та іноземних мов у загальноосвітній школі /керівник д.пед.н. В.М.Плахотняк /.

Система навчання української і російської мов спрямована на інтенсивне їх вивчення, що обумовлюється принципово новими способами структурування навчального матеріалу - горизонтальним, вертикальним /наскрізним/, за контрастом та ін., опануванням теоретичних відомостей в мови укрупненими, логічно завершеними частинами на основі використання спеціально розроблених узагальнюючих таблиць і схем. На основі даних експериментального навчання внесено зміни у навчальні програми, доопрацьовано підручники. Після апробації в школах доопрацьовано і видано стабільні підручники з української мови для 7-го класу шкіл з українською і російською мовами навчання та пробні для 9-го класу. Підготовлено до видання як стабільні такі ж підручники для 8-го класу, а також в російській мові для 7-го і 9-го класів шкіл з українською мовою навчання.

Система навчання іноземних мов у середній школі передбачає практичну спрямованість курсу і побудована на взаємопов'язаному паралельному навчанні всіх видів мовленнєвої діяльності; широкому використанні перекладу як засобу навчання; усвідомленому виконанні учнями мовних операцій на етапі формування навички; визначення функцій письма керування самостійною роботою учнів на основі спеціальних вправ, що допомагають визначати оформленість мов-

них навичок. Вказані підходи до навчання іноземних мов реалізовано у підготовлених у звітному році рукописах підручників з англійської мови для 2-го і 7-го класів, німецької та іспанської мов для 6-го та французької для 7-го класів.

У плані оновлення змісту професійної підготовки студентів педвузів видано новий підручник з історії української літератури для філологічних факультетів ^{/акад.} П.П.Хропко та ін./ За результатами досліджень лінгводидактичних засад розвитку українського мовлення дітей дошкільного віку підготовлено і опубліковано підручник для студентів з методики навчання дітей української мови в дошкільних закладах /член-кор. А.М.Богун та ін./, розпочато роботу над підручником "Педагогіка початкової школи" /акад. О.Я. Савченко, М.Г.Стельмахович /.

Обґрунтовано дидактичні критерії типології середніх загальноосвітніх навчальних закладів, виявлено підходи до формування змісту освіти в окремих типах таких закладів, а також щодо особливостей забезпечення розвитку учнів залежно від типу закладу. Завершено розробку змісту факультативних курсів світоглядного, загальнокультурного спрямування /всього 15 факультативів/ як продуктивного засобу диференціації навчання в основній школі.

У руслі розробленої у попередні роки дидактичної концепції диференціації навчання, зокрема рівневого вивчення основ наук, завершено створення оригінальних пробних підручників з фізики для 10-го та 11-го класів природничих ліцеїв /поглиблений рівень/ і для таких же класів гуманітарних гімназій /акад. С.У.Гончаренко. Видано навчальні посібники /поглиблений рівень/ з алгебри і початків аналізу для 10-го класу /академік АПН Шкіль М.І. та ін./ та з геометрії для 9-го класу /канд.пед.наук Бурла М.І. та ін./

Підготовлено програму з української літератури для 9-11 класів гуманітарного профілю, програму і методичні рекомендації щодо диференційованого навчання цього предмета у 8 класі.

З проблеми становлення української словесності в рідній школі академіком О.Р.Мазуркевичем підготовлені розділи майбутньої книги, де по-новому розкриті літературно-методичні засади, суспільно-історичні умови та забуті і невідомі первісні джерела становлення української словесності, боротьбу за відродження рідного слова в концепції національної освіти.

Здійснювався ряд досліджень з нових інформаційних технологій як засобу піднесення освітнього процесу на якісно новий рівень.

З проблеми використання елементів математичного моделювання в комп'ютерних засобах навчання /керівник член-кор. А.Ф.Верлянь/ обгрунтовано принципи такого використання, які реалізовані в створених навчальних програмах з окремих предметів, що експериментально апробуються у навчальних закладах. Розроблено основи комп'ютерної системи екологічного навчання учнів і студентів і систему програмних засобів по його забезпеченню.

Здійснено дослідження змісту поглибленого вивчення інформатики в загальноосвітній школі та особливостей його реалізації в навчанні. Підготовлено відповідну навчальну програму для 8-11 класів.

Досліджено психолого-педагогічні особливості підготовки учнів до роботи з ПЕОМ "Пошук-2", які охарактеризовано у підготовленому рукописі методичного посібника /к.пс. н. О.І.Моров /.

Завершено роботу над посібниками для студентів педвузів

з теорії ймовірностей і математичної статистики в елементах інформатизаційної технології, з основ інформатики для вчителів /член-кор. М.І.Жалдак та ін./. Вийшов друком навчальний посібник "Операційні системи та мережі шкільних комп'ютерних комплексів"/д.техн.н. В.Ю.Бижов, к.пед.н. В.Ю.Руденко /.

Відділення психології, вікової фізіології та дефектології

Заснування Академії педагогічних наук України і відкриття в її складі Відділення психології, вікової фізіології та дефектології поставили перед науковцями ряд проблем, розв'язання яких вимагає передусім вирішення таких завдань: а/ ґрунтовно проаналізувати стан індивідуального розвитку підростаючих поколінь в Україні; б/ визначити причини як патологічних, так і непатологічних відхилень у фізичному, інтелектуальному, соціальному й духовному їх розвитку; в/ на основі наукових висновків, зроблених у ході такого аналізу, розробити поетапну програму виходу із кризового стану. На вирішення цих завдань у звітному році була спрямована наукова діяльність дійсних членів, членів-кореспондентів відділення і співробітників Інституту психології.

У 1993 році дійсні члени і члени-кореспонденти АПН України, співробітники інституту досліджували 68 тем, з яких 48 фінансувалися АПН, 14 виконувалися за рахунок бюджетів інших відомств, 6 були госпдоговірними. Запланована на рік наукова робота виконана.

Розроблено ряд психологічних концепцій, наукових і робочих гіпотез, моделей навчально-виховного процесу, методів і про-

цедур наукових досліджень, програм. Серед них – концепція національної системи психологічних служб, яка схвалена Комісією Верховної Ради з питань освіти і науки та передана до Кабінету Міністрів для реалізації; концепція системно-суб'єктивного підходу до об'єкта психолого-педагогічних досліджень, що пройшла апробацію на засіданнях методологічного семінару Інституту психології; концепція освіти дітей та юнацтва з дисципліни "Сім'я та сімейні взаємини".

Інститутом психології у звітному році розроблено концепцію Закону України про психологічний захист особистості і концепцію Державної програми оздоровлення та захисту психіки людей. Концепції схвалені Президією Верховної Ради, відповідним комісіям Верховної Ради доручено розробити проекти цих документів.

Основні напрями наукової діяльності Відділення визначалися проблемами психологічного забезпечення національної системи виховання процесу навчання в освітніх закладах Міністерства освіти, фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку особистості в умовах демократизації соціальних процесів в суверенній Україні.

Дійсні члени, члени-кореспонденти АПН України, співробітники інституту працювали над проблемами психологічного забезпечення концепції виховання підлітків поколінь нашої держави, над принципами та критеріями психологічної організації навчання як засобу формування і саморозвитку суб'єкта учіння, питаннями психодіагностики та диференційованого навчання, підготовки учнів до свідомого професійного самовизначення і са-

мореалізації в професійній діяльності, етнопсихології, психології конфліктів, лідерства, психолого-педагогічної профілактики порушень у поведінці неповнолітніх.

Робота відділення включала виконання ряду важливих науково-практичних завдань, зокрема: розробка основ організації та науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби загальноосвітньої школи; соціально-психологічна реабілітація дітей, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; діагностика, прогнозування та корекція психофізіологічного стану дітей; діагностика та профілактика патологічних і непатологічних відхилень у розвитку та поведінці.

Інститут психології виконував замовлення Міністерства освіти. Напрями цих робіт пов'язані з проблемами розробки психолого-педагогічних основ диференційованого навчання в загальноосвітній школі, поєднання навчання з продуктивною працею, підготовки учнівської молоді до служби в Збройних Силах, використання вчителем нових інформаційних технологій, відбору дітей до спеціальних навчальних закладів, попередження і подолання алкоголізму і наркоманії неповнолітніх.

Надавалась методична допомога органам, закладам та окремим працівникам Міністерства освіти, Міністерства Збройних Сил, Мінчорнобилу, Генеральній прокуратурі, готувалися відповідні документи для Комісії Верховної Ради України, здійснювалося психологічне консультування в організаціях і окремих громадян та дітей.

Результати науково-дослідної роботи дійсних членів, членів-кореспондентів АПН, співробітників Інституту психології з окремих напрямів характеризуються такими показниками:

І. Розвиток методології, теорії та історії психологічної науки /наукові керівники: акад. В.А.Роменець, член-кор. М.В. Костицький/.

В результаті проведеного дослідження /член-кор. М.В.Костицький / визначена схема поліметодологічного підходу до психології, вичленені закономірності та принципи української психологічної науки, систематизовані її категорії.

У пошуках соціально-психологічних механізмів становлення суб"єктивності особистості визначено, що особистість як частковий випадок суб"єктів права /юридичних осіб/ здійснює і регулює свої взаємовідносини за допомогою комплексу соціальних настанов /рекомендаційно-нормативного характеру/, серед яких - правові й моральні, формальні /законодавство, кодекс цивільного права, біблійні заповіді та ін. / й неформальні /традиції, правила поведінки тощо/, а також комплексу детермінантів цілеспрямованої діяльності -біо-, психо- і соціогенних потреб.

У методологічному плані однією з важливих є проблема онтогенетичного розвитку підростаючої особистості як суб"єкта психічної активності /керівник п.пс.н. В.О.Татенко/. У процесі розв'язання цієї проблеми розроблено теоретичну модель психолого-педагогічних умов, що сприяють постійному формуванню новоутворень у розвитку індивіда як суб"єкта психічної активності, з'ясовано залежність цього розвитку від впливу культури в її різноманітних психологічних виявах; визначено теоретичні підходи до експериментального дослідження мотивів психічного саморозвитку, здійснено науковий пошук суб"єктних механізмів психічної самодіагностики та самокорекції; досліджено онтогенетичні особливості вчункової активності індивіда.

Започатковано дослідження проблем співвідношення майевтичних та догматичних підходів до пізнання і навчання в історії психологічної культури. З'ясовано можливості побудови майевтичного діалогу, здійснено філософський аналіз майевтичного методу Сократа та впливу майевтичного діалогу на особистість як психологічної умови саморозвитку; розкрито методологічні та психологічні основи застосування майевтичного діалогу в сфері культури, мистецтва та психологічного консультування.

В результаті наукових пошуків творчої спадщини психологів України /керівник акад. В.А.Ромонець/ досліджено процес формування психологічних знань у зв'язку з розвитком науки, мистецтва, становлення права та народною творчістю; висвітлено патріотичні спрямування у психології в Україні XIII–XV ст., історію психології в Київському університеті за 160 років та в Київській духовній академії періоду другої половини XIX ст. і початку XX ст.; проаналізовано психологічні праці видатних учених-філософів України з кінця XIX ст. та початку XX ст.; визначено логічні та історичні закономірності реконструкції психологічних теорій людини в конкретно-психологічні концептуальні моделі; виділено основні підходи до реалізації історико-психологічних досліджень; проведено історичну рефлексію психологічної думки першої половини XX ст. в Україні – періоду становлення самостійного наукового напрямку – педагогічної психології.

Розпочато наукові пошуки та вивчення історичних особливостей психічного життя українського народу, закономірностей психічного розвитку особистості й соціальної спільноти – групи, класу, нації, народу – в різні історичні періоди, в тому чис-

лі й на сучасному етапі. Досліджено психологію українського народу часів Київської Русі, становлення вільної особистості в період ХУІ-ХУІІІ ст., історичну психологію епохи просвітництва в Україні, визначено роль героїчного в історичному руслі духовності українського народу.

2. Психологічне забезпечення системи національного виховання /наукові керівники: акад. О.В.Киричук, член-кор. В.К.Демиденко, д.пс.н. М.Й.Борисhevський, д.пс.н. І.Д.Бех, д.філос.н. В.Т.Циба/.

Важливе значення для психологічного забезпечення реалізації концепції виховання підростаючих поколінь суверенної України має розроблена концепція системно-суб'єктного підходу до виховного процесу в освітніх закладах /О.В.Киричук/, що передбачає поступовий перехід від навчально-дисциплінарної моделі організації навчально-виховного процесу до особистісно-розвивальної. Обґрунтовано необхідність врахування у виховному процесі філогенетичної спадковості /ментальності народу України, його окремих етнічних груп/. опрацьовано вихідні положення організації виховного процесу в "Школі розвитку" м.Донецька.

У плані реалізації концепції виховання розроблені та апробовані дві цільові моделі психодіагностики розвитку учнів молодшого шкільного віку: модель діагностики змісту та структури особистісної активності учня і модель соціальної готовності дитини до навчання в першому класі загальноосвітньої школи. Опрацьований зміст поняття "індивідуальний досвід особистості", що є результатом сторони процесів менталізації та учіння; виділені його зміст, види, одиниці та властивості; розроблена схема та алгоритм створення психолого-педагогічного проекту навчально-виховної роботи /керівник В.Т.Циба/.

У контексті проблеми національного виховання проводилося дослідження особливостей підготовки вчителя до морального виховання учнів /керівник В.К.Демяденко/. в процесі якого здійснено структурний аналіз поняття "моральне виховання", простежено характер розвитку моральних уявлень та понять в учнів, проаналізовано стан моральності школярів /совість, гуманні якості, природоохоронна діяльність/, шляхи морального виховання, прогнозування і запобігання педагогічної занедбаності дітей, психокорекційної роботи з ними.

Продовжувалися дослідження з перспективою проблеми довірливості поведінки особистості /керівник І.Д.Бех /. Розкрито психологічну природу та типологію реальної поведінки підліткової особистості, встановлено соціально-педагогічні та психологічні чинники, що зумовлюють розвиток довірливого процесу як регулятора моральної поведінки дитини, описано внутрішню структуру загально-значущого вчинку, який виступає одиницею поведінки суб'єкта.

Значна увага у звітному році приділена вивченню соціально-психологічних механізмів розвитку самоактивності учнів в оволодінні культурно-національними та загальнолюдськими цінностями у виховному процесі /керівник М.И.Боришевський/. Вивчено систему оцінних ставлень, що існують в групі школярів і частково поза її межами, проаналізовано зв'язки між різними оцінними шкалами, а також між цими шкалами та інтернальністю й волевою організацією особистості; вивчено можливості школярів оперувати різноманітними способами оволодіння суспільними цінностями та їх вміння застосовувати ці способи в процесі вирішення уявних та реальних проблемних ситуацій, прояви їх самоактивності в таких ситуаціях.

У результаті проведених досліджень у дослідницьких установах

/керівник к.пс.н. С.Є.Кулачківська / визначено змістовні характеристики комунікативно-мовленнєвих здібностей дошкільників у специфічно дитячих видах діяльності; статистично підтверджено гіпотетичне припущення про взаємозв'язок комунікативних, когнітивних, лінгвістичних їх складових; виявлено особливості творчого вияву цих здібностей у дітей різних вікових груп дитячого садка в специфічних видах художньо-мовленнєвої діяльності.

Проводилися дослідження з вивчення динаміки форм і способів взаємодії батьків і дітей на різних стадіях життєвого циклу сім'ї /керівник к.пс.н. М.І.Алексєєва /, в результаті яких розкрито вплив внутрішньої взаємодії на формування суспільно цінних рис особистості молодших школярів; з'ясовано особливості розвитку самоактуації підлітків та їх соціальної поведінки в умовах внутрішньої взаємодії; вивчено типи внутрішньої взаємодії та їх вплив на процес соціалізації особистості старшого шкільного віку.

Обґрунтовано психолого-педагогічні основи підготовки старшокласників до служби у Збройних Силах України /керівник к.пс.н. О.М.Вєтохов/. З'ясовано й проаналізовано рівень, динаміку, фактори, причини розвитку найважливіших навчальних мотивів юнаків у процесі допризовної підготовки психолого-педагогічні умови підвищення ефективності підготовки майбутніх призовників і воїнів Збройних Сил України.

З.Психологічні засади побудови змісту і форм освіти /наукові керівники: член-кор. Е.Л.Носєнко, д.пс.н. Г.О.Балл, д.пс.н. С.Д.Максименко /.

Комплексу різних важливих завдань розв'язували науковці в процесі дослідження розбудови національної системи освіти. В цьому плані, зокрема, вивчалися механізми розумової діяльності людини в

метою її оптимізації під час навчання /Б.Л.Носенко/. Розроблена загальна концепція упорядкування концептуальних знань з використанням методу тезаурусів. Обгрунтована структура семантичної пам'яті і тезаурусний підхід до стимулювання концептуального учіння, підготовлені зразки тезаурусних описів деяких розділів курсу загальної психології.

В ході експериментальних досліджень колективом науковців /керівник д.пс.н. Г.О.Бадл / розроблена психологічна модель організації навчання як засобу формування і саморозвитку суб'єкта учіння, що включає в себе логіко-операційну процедуру конструювання змісту навчального матеріалу, принципи та засоби розвитку дитини і педагога в системі колективно-розподіленої діяльності. Класифіковані мотиви навчальної діяльності, охарактеризовані процеси становлення глибинних розвивальних мотивів особистості. Розроблена методика формування пізнавального мотиву слабовистигаючих старшокласників на основі врахування розвитку інших мотивів та їх взаємовпливу. Визначені структурні компоненти навчальної діяльності з урахуванням їх темпоральних характеристик. Досліджені механізми впливу діалогізованого навчального змісту на формування смислової сфери старшокласників, розкрита роль діалогічної парадигми для реалізації в освіті гуманістичних засад, побудована гіпотетична модель функціонування "Школи Діалогу культур". У результаті проведених досліджень теоретико-методологічних засад проектування, побудови й оцінювання підручників /психологічний аспект/ дана порівняльна характеристика основним теоретичним підходам щодо цієї програми: проблемно-діалогічному, змістоп-

но-узагальнюючому, інтегративному, розкрити їх взаємозалежність. У звітному році розпочато дослідження психологічних механізмів суб"єктної регуляції процесу учіння. На початковому етапі дослідження виявлені історичні типи суб"єктності людини. На основі гіпотези про бісуб"єктність особистості розроблено варіант концепції загальної структури особистості.

В результаті проведених досліджень /керівник С.Д.Максименко / розроблена психологічна модель організації навчання як засобу формування і саморозвитку суб"єкта учіння, що включає в себе логіко-операційні процедури конструювання змісту навчального матеріалу, принципи та засоби розвитку дитини і педагога в системі колективно-розподіленої діяльності, а також модель психологічної структури діяльності педагога. Здійснена класифікація мотивів учбової діяльності, охарактеризовані процеси становлення глибинних розвивальних мотивів особистості.

4. Проблеми психологічної діагностики інтелектуального, соціального та духовного розвитку особистості /наукові керівники: член-кор. Л.Ф.Бурлачук; д.пс.н. Ю.З.Гільбух/.

Проблема психологічної діагностики особистісних особливостей та рівня її інтелектуального розвитку / Л.Ф.Бурлачук /, як і раніше, є перспективною. В цьому плані в ході дослідження розкрито місце особистісних опитувань у системі психодіагностичного інструментарію; проаналізовано фактори, що спотворюють діагностичні дані, які отримуються в ході таких опитувань; розглянуто основні способи ліквідації впливу установочних факторів на відповіді особистісних опитувань /підвищення валідності/; проаналізовано зміст, основні форми завдань, їх ефективність і правила формулювання, математико-статистичні проце-

дури аналізу завдань особистісних опитувань.

В шкільну практику впроваджено психолого-педагогічну систему диференціації навчально-виховного процесу, створено психолого-методичну базу для функціонування цієї системи. Доведено, що ця система, яка ґрунтується на поєднанні покладної і внутрікласної диференціації учнів відповідно до актуального рівня їхніх розумових здібностей, є ефективним засобом забезпечення гармонійного всебічного розвитку індивідуальності школяра і учнівських колективів /керівник Ю.З.Гільбух/.

Сконструйовано критеріально-орієнтований, нормативний теоретичний розумового розвитку учнів 7-11 класів; розроблено модифікований патохарактерологічний запитальник для діагностики акцентуацій характеру в підлітків та методика для діагностики узагальнених смислових установок; здійснено апробацію комплексу тестових методик для відстежування розумового та морального розвитку учнів молодших класів; модифіковано й адаптовано каліфорнійський психологічний інвентарій та здійснено його апробацію.

5. Психолого-педагогічні основи трудової підготовки та профконсультації в школі /наукові керівники: к.пс.н. В.О.Федорин, к.пс.н. П.С.Перепелиця/.

Питання підготовки шкільної молоді до праці в сучасних умовах особливо актуальні. В цьому плані /керівник П.С.Перепелиця/ розроблено нові підходи щодо вдосконалення профільної та передпрофільної підготовки учнів до праці згідно із загальною диференціацією навчання у школі. Запропоновано ефективні шляхи оптимізації та визначено концептуальні положення щодо раціонального поєднання навчання і праці й диференціації трудового навчання школярів у процесі їх допрофесійної підготовки. Досліджено формування в учнів готовності до раціоналізаторства

й винахідництва, нормування праці, оволодіння робітничими професіями промислового виробництва.

В ході дослідження системи методів профконсультаційної психодіагностики у роботі з учнями старших класів загальноосвітньої школи /керівник Б.О.Федоришин / розкрито механізми інтеріоризації особистістю профорієнтаційних впливів, визначено методи формування професійних планів учнів, розроблено методики виявлення і оцінки мовної компетенції особистості, психофізіологічні методи професійної консультації, вимоги до профконсультаційної роботи, особистості профконсультанта і можливостей використання профконсультаційної роботи з метою психокорекції .

6. Психологічне забезпечення нових інформаційних технологій навчання /наукові керівники: акад. В.Ф.Прісняков, д.пс.н.Ю.І. Машбиць/.

Однією з пріоритетних проблем є концептуальний аналіз нових інформаційних технологій навчання /керівник Ю.І.Машбиць /. На основі аналізу результатів дослідження розроблено методичні рекомендації щодо здійснення психолого-педагогічної експертизи на етапі проектування інтелектуальних навчальних систем та в процесі експериментальної перевірки їх ефективності; підготовлено розділи монографії, присвячені педагогічному модулю інтелектуальних навчальних систем, проаналізовано основні шляхи підвищення їх рівня і способи використання в діяльності педагога й учня.

Розроблено також математичну модель для вивчення емоційного стану людини, яка базується на запропонованій акад. В.Прісняковим теорії переробки інформації пам'яттю.

7. Психологія творчості та інноваційної діяльності /наукові керівники: акад. В.О.Моляко, ч.по.н. М.О.Холодна/.

Проаналізовано особливості творчої діяльності учнів та студентів у сучасних умовах, роль діалогу та значення емоційного компонента у функціонуванні творчих процесів. Доспрацьовано методичні засоби щодо вивчення інтересу підлітків до науково-технічної творчості та виявлення стратегії комбінаторних дій в технічній творчості учнів підліткового віку, показників та критеріїв їх проявів. Вивчено особливості науково-технічної творчості учнів в умовах колективної діяльності, розвитку технічної творчості в умовах сім'ї, особливості науково-технічної творчості на основі біографічних матеріалів /В.О.Моляко/.

Розпочато перспективні дослідження психологічних механізмів інтелектуальної обдарованості у системі факторів креативності особистості /М.О.Холодна/, в результаті яких розроблено і апробовано методики для діагностики впливів інтелектуальної обдарованості: "Ідеальний комп'ютер", "Формулювання проблем", "Індивідуальні пізнавальні інтереси"; модифіковано варіант методики "Незакінчені речення"; описано модель інтелектуальної обдарованості; створено програму тренінгу креативного мислення старшокласників.

8. Допомога дітям з відхиленнями у психофізичному розвитку /наукові керівники: член-кор. В.М.Синьов, д.пед.н. В.І.Бондар, к.пс.н. Н.М.Стадненко/.

Апробовано методику вивчення розумового розвитку дітей молодшого дошкільного віку /3-5 років/ та підлітків без сенсорних порушень; адаптовано експрес-методику дослідження розумового розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку

із вадами слуху; виявлено якісну різницю у виконанні завдань дітьми з різним інтелектуальним розвитком /Н.М.Стадненко/.

З досліджень виховання у розумово відсталих учнів готовності до самостійної праці на основі посилення корекційної та політехнічної спрямованості навчання /керівник В.І.Бондар /, розроблено концепцію з теоретичних, методичних та організаційних питання діагностики і корекції затримки психічного розвитку в системі народної освіти. В концепції спеціальної освіти учнів допоміжних шкіл обгрунтовано структуру готовності учнів-олігофренів до навчальної діяльності та визначено шляхи її формування у підготовчий період. Апробується диференціювання професійно-прикладний зміст програми фізичного виховання учнів 5-8/9/ класів допоміжної школи. Розроблено також доступний для розумово відсталих учнів зміст фізичної освіти, узагальнено особливості засвоєння ними професійної термінології, встановлено необхідність пропедевтики матеріалу географічного характеру в змісті навчання розумово відсталих учнів 2-5 класів для підготовки їх до вивчення систематичного курсу в наступних класах.

З метою вдосконалення навчання, виховання та соціально-трудової реабілітації осіб з глибокими порушеннями зору та мовлення /керівник к.пед.н. В.В.Тарасун/ створено оригінальну методику тестування навчальних здібностей молодших школярів з мовленнєвим недорозвитком. На основі визначення рівнів засвоєння лінгвістичних і математичних знань та вмінь розроблено зміст та методику індивідуального підходу в навчанні сліпих та слабозорих школярів; опрацьовано основні підходи до вивчення умов адаптації сліпих та слабозорих спеціалістів у колективах зрячих.

Виявлено також пріоритетні напрями розробки змісту та компетен-

саторно-корекційних методик навчання, що передбачають забезпечення розвитку інтелекту і мовлення дітей з важкими порушеннями слуху /керівник к.пед.н. К.Б.Луцько /.

9. Проблеми психології управління в системі освіти /науковий керівник к.пс.н.Л.М.Карамушка/.

З цих проблем розроблено "внутрішню" та "зовнішню" структуру управлінського процесу, модифіковано метод критичних інцидентів для аналізу типових ситуацій в діяльності керівників освіти. Здійснено класифікацію специфічних особливостей таких ситуацій у роботі директорів шкіл, гімназій, ліцеїв, інспекторів та завідувачих райено. Апробовано комплекс методик для діагностики когнітивного та операційного компонентів психологічної готовності керівників освіти до управління, а також методику для вивчення особливостей самооцінки керівників освіти. Визначено підходи до вивчення психологічних основ прийняття управлінських рішень керівниками освіти. Здійснено порівняльний аналіз "ідеальної" структури психологічної готовності особистості до управління зав.райвно, з одного боку, а з другого – керівників традиційних та нових типів навчальних закладів.

10. Проблеми діагностики та корекції психологічних станів людини /наукові керівники: акад. В.І.Скок, член-кор. А.М.Карпукіна/.

Вивчено психофізіологічні механізми розумової діяльності людини з метою її оптимізації у процесі навчання, розроблено методики дослідження психофізіологічного рейтингу, встановлено корекційні зв'язки між рейтингом і академічною успішністю /В.І.Скок/.

Зроблено певний внесок у розробку експрес-методів діагностики, корекції та психофізіологічного стану дітей з метою підвищення ефективності навчання /А.М.Карпукіна/. Досліджено підходи до замк-

ного циклу оцінки, прогнозування та корекції психофізіологічного забезпечення навчальної діяльності школярів; системні принципи діагностики ППС та їх придатність стосовно прогнозу успішності навчання; визначено шляхи і методи корекції ППС в умовах підвищення ефективності навчання. Виявлено ефективність застосування дискримінантних формул при прогнозуванні успішності школярів та шляхи підвищення точності прогнозу при подальшому практичному використанні пропонуєваних методів.

II. Проблеми екології розвитку особистості /наукові керівники : акад. О.В.Киричук, акад. Є.Г.Гончарук/.

З проблеми екології в сучасних умовах / Є.Г.Гончарук/ встановлено закономірності комплексного впливу радіонуклідів, що забруднили навколишнє середовище внаслідок аварії на ЧАЕС, солей важких металів та пестицидів на здоров'я різних верств населення, в першу чергу дітей та підлітків у різних регіонах України; розроблено методи оцінки якості навколишнього середовища, профілактики його негативного впливу на здоров'я населення, особливо молоді, а також заходи щодо корекції здоров'я дітей немедикаментозними методами та уніфікована методика оцінки стану їх здоров'я.

Актуальною залишається проблема особливостей психічного розвитку дітей 1986 року народження, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи /керівник к.пс.н. С.І.Яковенко /. За звітний період проведена підготовча робота до вироблення концепції нового наукового напрямку екологічної психології, предметом якої мають стати закономірності взаємодії людини, її психічного розвитку з природним, предметним та соціокультурним середовищем. З цієї метою проаналізовано світовий досвід організації психологічних лонгitudів, розроблено програму дослідження особливостей фізичного, психо-

фізіологічного, психічного, соціального та духовного розвитку дітей 1986–1987 років народження, апробовано методики, які охоплюють згадані сторони розвитку дитини, визначено їх валідність, можливості кількісного і якісного аналізу отриманих даних, а також можливості їх використання для створення банку даних; визначено контингент основної та контрольної груп, сформовано відповідні виборки дітей; створено комплексну методику проведення лонгітюдного дослідження.

Розпочато вивчення психології життєвого середовища /семантичного поля/, взаємодії людини з природним, предметним та соціокультурним середовищем сім'ї, референтної групи, контактної колективу, засобів масової інформації; психологічних особливостей сприйняття життєвого середовища людиною /зокрема в експериментальних ситуаціях/.

12. Організаційне та науково-методичне забезпечення діяльності психологічних служб у системі освіти /наукові керівники:
акад. О.В.Киричук, к.пс.н. В.Г.Панок, к.пс.н. М.М.Слюсаревський, к.пс.н. Т.М.Титаренко /.

Питання соціально-психологічного напруження в житті нашої держави стали головними при створенні програми моніторингу реального інформаційного простору України /керівник М.М.Слюсаревський/. У цьому зв'язку виявлено принципову можливість цілепрямованого керування процесом сприйняття змісту аудіальних повідомлень за рахунок варіювання їх часової організації, простежено статистичні зв'язки між психологічними змінними посткомунікативної фази переконувального впливу. Визначено критерії соціально-психологічної напруженості у сфері політичного життя суспільства, апробовано методику оперативного вивчення політичне значущих суспільних поглядів і настроїв.

Значна робота проведена науковцями в плані організаційного та науково-методичного забезпечення діяльності шкільної психологічної служби /керівник В.Г.Панок/. Доопрацьовано концепцію підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації практикуючих психологів; створено програму, навчальний тематичний план семінару з психології для вчителів; сформульовано принципи відбору працівників шкільної психологічної служби; розроблено концепцію особистісної підготовки практикуючого психолога в умовах педвузу.

Період активного становлення переживає сьогодні практика психологічного консультування, що висуває перед наукою ряд завдань /керівник к.пс.н. З.Г.Кісарчук/. Виявлено особливості комунікативної взаємодії між психологом і клієнтом у ході консультування, специфіку внутрішнього діалогу останнього в цьому процесі, його психологічні особливості, які повинен враховувати спеціаліст, застосовуючи ті чи інші психотерапевтичні підходи та техніки на кожному з етапів роботи.

Однією з актуальних залишається проблема особистості з дисгармонійним розвитком /керівник н.пс.н. Т.М.Титаренко/. В ході розробки стратегій перспективного стилю життя в умовах захворювання встановлено взаємозв'язок між параметрами особистісної структури при непатологічних відхиленнях та модулем особистісної активності; визначено стадії усвідомлення людиною реальної загрози близько ї смерті під впливом невилікуваного захворювання та засоби психологічної допомоги; виявлено способи розв'язання життєвих проблем у кризовій ситуації, взаємозв'язок між типом ставлення до кризи і продуктивністю життєвої стратегії. Розроблено методи виявлення характеристик, що в комплексі дають можливість кваліфікувати підлітка, приналежного до "групи ризику". Експериментально доведено, що за-

Побігти зловживанню психотропними речовинами дітьми та підлітками "групи ризику" можна через організацію "контрдіяльності", яка блокуватиме розвиток такої схильності. Визначено професійно важливі якості особистості педагога, необхідні для роботи з важковиховуваними підлітками, створено спеціальну методiku для обстеження особливостей статевого виховання неповнолітніх; розроблено програму роботи шкільного психолога з важковиховуваними та здійснено її апробацію.

З питань диференційованого та індивідуального підходів у перевихованні осіб з асоціальною поведінкою /виконавець член-кор. АПН України В.М.Синьов / виявлено особливості спрямованості особистості засуджених за системою показників з використанням комплексної методики дослідження; запропоновано нову класифікацію особистості засуджених за рівнем сформованості готовності до саморегульованої поведінки в умовах вільного життя.

З проблеми інформаційного забезпечення наукової діяльності працівників освіти /керівник к.пс.н. С.П.Тищенко / проаналізовано пріоритетну тематику з питань психології і педагогіки вітчизняних та зарубіжних видань; окреслено концептуальну модель А.де ля Грандері /Франція/ щодо закономірностей розвитку здібностей у дітей. На прикладі роботи психологічної служби освіти Франції проаналізовано напрями впровадження психологічних знань у практику диференціації та індивідуалізації навчання.

Педагогічний музей України

Педагогічний музей України свою роботу спрямовував на пропаганду надбань національної педагогічної спадщини, здобутків української школи минулого і сучасного, шкіл національних меншин України. Вона відбувалася в таких напрямках: організаційна, наукова, фондова, експозиційно-виставочна, освітньо-виховна.

Основний фонд музею на 1.01.94 р. становить 30774 одиниць зберігання документів, підручників, методичних посібників, рукописів, періодичних видань, стародруків, шкільного обладнання, технічних засобів навчання, інших матеріалів і документів з питань освіти, школи, педагогічної науки від найдавніших часів. Їх вивчення відбувається з метою визначення їх історичної цінності, можливості використання в музейній діяльності та в практиці роботи освітніх закладів. Результати цієї роботи становлять основу створення нових розділів експозиції, організації виставок, розробки екскурсій, написання статей і брошур.

На основі музейних документів досліджено теми "Народна освіта в Україні в 40-90-х роках ХХ ст." та "Розвиток педагогічної думки в Україні". Матеріали цих досліджень використані в підготовці виставок, текстів екскурсій, зокрема: "В.Сухомлинський і європейська педагогічна думка", "130 років від дня народження Б.Грінченка", "Педагогічна спадщина Т.Ф.Бугайко", "З педагогічної спадщини С.Русової", "І.Стещенко - перший Міністр освіти незалежної України" та ін.

Підготовлено ряд наукових статей, брошур, повідомлень, зокрема: "Відродження шкіл національних меншин в Україні" /видано/, довідник для вчителів "Педагогіка України", "Школи України

в роки II Світової війни", "Історія виникнення та діяльності приватних навчальних закладів в Україні", "Осередки освіти давнього Києва" /"Старожитності", 1993, № I/, "Нове чи добре забуте старе" /Голос України, 1993, 19 серпня /, "... І тисяча років тому в Києві була нова освіта" /Нова освіта України, 1993, № 4/, та багато інших, а також виступи по радіо в програмі "Педагогічні роздуми" - "З історії освіти та виховання в школах Запорозьких козаків", "С.Русова про національну освіту і виховання" та ін.

Проведено протягом року 590 екскурсій, прочитано 43 лекції, 25 музейних уроків, слухачами й учасниками яких були 18 тисяч чоловік - студентів, науковців, учителів, працівників органів освіти.

III. НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Особливістю роботи Академії у 1993 році є період її активного становлення як вищої державної наукової установи з питань освіти, педагогіки і психології. Зокрема, на засіданнях Президії і бюро Відділень аналізувались і оцінювались проекти багатьох документів: статут АПН, положення про Відділення, про структурні підрозділи АПН, нові умови праці тощо.

Засідання Президії відбувались щомісяця. На її засіданнях згідно плану, у якому враховані пропозиції відділень і проблеми, які стосуються всієї Академії, розглянуто 77 питань. З них 5 питань, пов'язані з розглядом наукових проблем, а решта 72 - організаційні.

З метою координації наукових досліджень в Україні створені Рада з координації наукових досліджень і наукові ради по нап-

рямах при Відділеннях. Головою Ради Президія призначила академіка С.У.Гончаренка, вченим секретарем с.н.с В.В.Бабич.

Значна увага була приділена розробці Основних напрямів наукових досліджень з педагогіки і психології в Україні, аналізу тематичного плану та організаційної роботи Відділень по його виконанню; заслуховувались також питання про участь Інституту психології у реалізації концепції шкільної психологічної служби.

Предметом неодноразових обговорень було вивчення можливостей створення наукових центрів в регіонах України. Так, у травні, червні і вересні послідовно були розглянуті і позитивно вирішені питання про створення в м.Одесі Інституту методів вивчення іноземних мов, /директор к.п.н. Р.Ю.Мартянова/ у м.Києві Українського інноваційного центру гуманітарної освіти із залученням вітчизняних і зарубіжних наукових сил /директор к.п.н. Л.О.Голік/.

Враховуючи актуальність наукових досліджень з народознавства та наявність відповідних кадрів, у Пракарпатському університеті створено науково-методичний центр "Українська етнопедагогіка і народознавство" /директор проф. Скульський Р.П./, завдання якого теоретичне й науково-методичне забезпечення розвитку етнопедагогіки, апробація та впровадження нових розробок з українського народознавства й етнопедагогіки з урахуванням можливостей регіону.

До Президії звертаються науковці і з інших регіонів з мотивуванням потреб організації науково-методичних центрів з важливих напрямів педагогічної і психологічної наук. Кожна пропо-

зиція уважно вивчається, однак край обмежені фінансові можливості АПН не дозволяють розгорнути створення регіональних наукових центрів.

Важливою подією стало заснування двох нових інститутів – Інституту педагогіки і психології професійної освіти /директор академік І.А.Зязюн / і Інституту дефектології /директор проф. В.І.Бондар /, ~~Ці установи~~, що розширює можливості Академії в науковому забезпеченні розбудови системи неперервної освіти.

За звітний період відбулось дві сесії Загальних зборів. На Загальних зборах, які проходились 30–31 березня, затверджено Статут Академії педагогічних наук і положення про Відділення, тематичний план на 1993 рік. На цих же зборах були обрані віцепрезиденти Відділень "Теорія та історія педагогіки" /академік В.М.Мадзігон/, "Дидактика, методики та інформаційні технології" /академік С.У.Гончаренко /.

На Загальних зборах, які проходились 25–26 листопада, головною увагою була присвячена обговоренню і затвердженню 24 основних напрямів наукових досліджень в педагогіці і психології в Україні. Відзначено, що цілісній системі освіти має відповідати цілісна педагогічна наука, що охоплювала б усі ланки державної і громадської освіти та самоосвіти. Це вимагає посилення ролі інтегративних процесів як у межах окремих педагогічних дисциплін, так і в педагогічній науці в цілому. Наукове забезпечення розвитку освіти можливе лише на міжгалузевій основі, коли практично всі науки тією чи іншою мірою зорієнтовані на гуманістичне мислення, пошук оптимальних варіантів системи виховання, навчання й розвитку дітей та молоді.

Прийнятий документ визначатиме розвиток педагогіки і психології на тривалу перспективу. Названа в ньому проблематика передбачас залучення до активної науково-дослідної роботи не лише членів АПН України і співробітників академічних установ, а й фахівців з педагогіки та психології, що працюють в інших системах /у вузах, інститутах підвищення кваліфікації педагогічних працівників/, творчих учителів, керівників навчальних закладів, органів освіти тощо. На цих зборах була прийнята постанова про створення нового Відділення "Педагогіка і психологія професійної освіти". Його керівником призначений віце-президент АПН України академік Л.О.Каніщенко.

Протягом 1993 року відбувалась певна науково-організаційна робота у Відділеннях. Відзначимо найважливіше.

Значна увага приділялась формуванню актуальної проблематики наукових досліджень, координації зусиль дослідників у розв'язанні важливих проблем педагогічної теорії і практики, організації і здійснення апробації одержаних наукових результатів.

Було проаналізовано тематику досліджень, здійснюваних членами Відділень та співробітниками наукових підрозділів, які входять до його складу. З урахуванням результатів проведеного аналізу, а також ознайомлення із станом наукових досліджень в світі, обгрунтовано і розроблено проблематику пріоритетних досліджень, що мають визначати спрямованість наукових пошуків у відповідних галузях педагогічної і психологічної наук. Розроблено також пропозиції до республіканського плану наукових досліджень, спрямованих на реалізацію Державної національної програми "Освіта".

У кожному відділенні сформовані наукові ради з метою координації та сприяння дослідженню пріоритетних проблем.

Зокрема, по Відділенню "Теорія та історія педагогіки": з історії педагогіки /голова - член-кор. О.В.Сухомлинська/; теоретичних основ виховання / голова-акад. В.М.Мадзігон /; етнопедагогіки і народознавства / голова - акад. М.Г.Стельмахович/; трудового становлення учнівської молоді /голова - член-кор. Д.О.Тхоржевський/; педагогічних іновачій / голова - д.п.н. В.Ф.Паламарчук/.

По Відділенню "Дидактика, методики та інформаційні технології в освіті" створені наукові ради із загальної і окремих дидактик /голова - член-кор. АПН Біляєв О.М./, інформаційних, освітніх технологій /голова - член-кор. А.Ф.Верлань/, дошкільної освіти /голова - член-кор. А.М.Богущ/. На це ж спрямовані й договори про співпрацю між Академією педагогічних наук в особі керівників окремих проблем, що досліджуються у Відділенні, та колективами інших наукових організацій і навчальних закладів у спільному їх опрацюванні. Такі договори, зокрема з розробки окремих питань нових інформаційних освітніх технологій, укладено з Кам"янець-Подільським і Глухівським педінститутами.

Позитивно, що на допомогу керівникам і виконавцям тем цього Відділення розробило науково-методичні документи: орґанізовні вимоги до опрацювання наукової концепції дослідження та рекомендації з оформлення програми науково-педагогічного дослідження.

У відділенні "Психологія, фізіологія, дефектологія" створені наукові ради з психології /голова чл.-кор. Л.Бурла-

чук/, з вікової фізіології /голова - член-кор. А.М.Карпунін/, дефектології /голова - член-кор. В.М.Синьов /.

Проведена /частково/ реєстрація психологічних центрів України, їх персональний склад, тематика наукових досліджень, а також проаналізований стан пошукових та прикладних досліджень Центру психологічної служби в системі освіти.

Зроблені перші кроки по створенню експериментальних закладів у структурі Академії. Зокрема, йдеться про затвердження експериментальними майданчиками АПН Саксаганського природничо-наукового ліцею м.Кривого Рогу і СШ № 24 м.Києва.

Як позитивно відзначимо активну участь відділень у розробці концепцій, програм, положень, підготовці матеріалів з питань освіти для комісії Верховної Ради і Кабінету Міністрів України.

Так, по відділенню "Теорія та історія педагогіки" підготовлені концепції "Українська національна система виховання", "Національна система фізичного виховання дітей та молоді", "Трудова підготовка учнів" та ін.

По відділенню "Дидактика, методики та інформаційні технології" підготовлена і обговорена концепція мовної та літературної освіти.

По відділенню "Психологія, вікова фізіологія, дефектологія" опрацьовані концепції системно-суб'єктного підходу до об'єкта психолого-педагогічних досліджень, розвитку психофізіологічних досліджень, дефектологічної науки в Україні.

Загалом, можна вважати, що відділення лише пройшли етап організаційного становлення і визначення напрямів наукових досліджень. Нагальними є потреби активної розробки пріоритетних

досліджень на основі інтеграції наукового потенціалу на міжгалузевому рівні, організації експериментальних досліджень.

Масові заходи Академії педагогічних наук

У 1993 році Президією Академії та відділеннями проведено 4 міжнародні наукові конференції.

Відділення "Теорія та історія педагогіки" виступило організатором проведення міжнародної конференції "Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст /м.Київ/. Результати конференції засвідчили необхідність подальшого теоретичного осмислення та активного впровадження в практику навчання і виховання педагогічних ідей видатного педагога, нагомість спадщини Сухомлинського в контексті надбань світової педагогіки.

В роботі конференції взяло участь 16 іноземних вчених, насамперед, членів Міжнародного Товариства послідовників В.Сухомлинського на чолі з Головою цього товариства проф.Хр.Франгосом /Греція/. Вчені-педагоги з Білорусії, Греції, Росії, Болгарії, Молдови, Німеччини, Польщі виступили з доповідями, взяли участь у роботі секцій, відвідали м.Кіровоград, Ізв'язані з життям і творчістю видатного українського педагога.

За матеріалами конференції підготовлені збірник наукових доповідей, два томи тез "Василь Сухомлинський і розбудова національної системи освіти" /м.Кіровоград/, спецвипуск журналу "Початкова школа" і газети "Освіта".

Відділенням "Дидактика, методики та інформаційні технології" проведено міжнародну наукову конференцію "Школа майбутнього, Гуманізація та гуманізація освіти." /м.Луцьк/, де обго-

ворено теоретико-методологічні засади школи майбутнього, проблеми глобальної освіти, духовного розвитку особистості, підготовки педагогічних кадрів. За матеріалами конференції підготовлений рукопис збірника статей.

Відділення "Психологія, вікова фізіологія, дефектологія" провело дві міжнародні наукові конференції "Найєвтика у системі психологічних знань" і "Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі" /м.Чернівці/. За матеріалами конференції опубліковані тези доповідей.

Крім того, проводились Всеукраїнські конференції, педагогічні читання:

"Дефектологічна наука в Україні: досягнення, пошуки, перспективи" /м.Київ/, "Проблеми вдосконалення навчально-трудої колонії" /м.Кременчук/ "Пріоритетні проблеми естетичної освіти молоді в сучасних умовах" /м.Херсон/.

Протягом року розпочали роботу методологічні семінари. Зокрема, в Відділенні "Психологія, вікова фізіологія, дефектологія" "Психолого-педагогічна допомога дітям на базі шкіл та позашкільних закладів в зоні радіоекологічного контролю", "Діалог культур і освіта".

Однак, проведення методологічних і проблемних семінарів—це лише поодинокі явище, а не традиція, хоча саме цій формі наукового спілкування слід надавати значно більше уваги.

ІУ. МІЖНАРОДНЕ НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

У 1993 році Академія педагогічних наук України здійснювала міжнародне співробітництво за такими напрямками:

— встановлення та поновлення контактів зі спорідненими науковими установами зарубіжних країн та міжнародними організаціями

МЕ;

- організація наукових відряджень співробітників Академії за кордон та прийому зарубіжних делегацій і спеціалістів;
- підготовка і проведення міжнародних конференцій та семінарів.

Академія звернулась до міністерств освіти та наукових установ країн Співдружності Незалежних Держав і багатьох зарубіжних країн /Болгарії, В'єтнаму, Греції, Німеччини, Словаччини, Канади, Польщі, Румунії, Франції та інш./ з пропозицією встановлення співробітництва в галузі освіти, педагогічної і психологічної наук. Метою співробітництва визначено вивчення педагогічних інновацій, взаємна інформація, здійснення спільних наукових досліджень, обмін досвідом роботи. Одержано позитивні відповіді з Польщі, Словаччини, Угорщини, Росії, Естонії.

З метою інтеграції України у світову педагогічну і психологічну науки й освіту встановлюються контакти з ЮНЕСКО, Радою Європи, іншими міжнародними організаціями. АПН звернулась з листом до Генерального директора ЮНЕСКО з пропозицією залучення Академії до участі у програмі "Освіта і майбутнє", зокрема в проектах "Базова освіта для всіх", "Освіта для ХХІ століття".

У 1993 році підписано чотирьохсторонню Угоду про співробітництво між Інститутом педагогіки АПН України та Білоруським науково-дослідним інститутом освіти, Варшавським інститутом освітніх досліджень та Московським інститутом розвитку освітніх систем.

Підготовлений до підписання Договір про співробітництво між Чеським педагогічним товариством /м.Прага/ та педагогічним това-

риством України.

Значна робота у плані міжнародного співробітництва проведена Інститутом психології. Зокрема, у 1993 році він уклав та уточнив угоди про двостороннє співробітництво в межах спільних науково-дослідницьких проектів зі спорідненими установами чотирьох країн. У тому числі: з Інститутом психології Китайського педагогічного університету /м.Пекін/: Психологічним Центром Лондонського Інституту психіатрії "/Великобританія/: факультетом психології Льєжського університету /Бельгія/: Квінслендського університету /Австралія/.

Сторони домовилися про спільні дослідницькі проекти, обмін науковою інформацією та публікаціями, взаємну інформацію про наукові з'їзди, конференції та семінари; співробітництво у справі підготовки молодих дослідників, підвищення кваліфікації науковців /стажування, підготовка дисертацій, наукові консультації/; організації спільних наукових конференцій.

Результати спільних досліджень обговорювались на трьох міжнародних конференціях, проведених Інститутом психології у 1993 році, вони відображені у 10 публікаціях зарубіжних партнерів, у матеріалах конференцій та 14 публікаціях співробітників Інституту у зарубіжних виданнях.

Певним досягненням Інституту психології у розробці та реалізації міжнародних проектів щодо перепідготовки та стажування психологів інституту за кордоном є укладання угод з 5 установами /центрами /:

- Фордхемського університету та Центру соціально-психологічної адаптації "Нова надія" /Нью-Йорк, США/ - стажування українських практичних психологів в межах програми "Діти Чорнобиля":

- Асоціацією розвитку міжнародного обміну професіоналів соціального профілю /Париж, Франція/ - перепідготовка соціальних психологів;

- Українським Вільним Університетом /Мюнхен, Німеччина/ - перепідготовка соціальних працівників, вчителів, психологів;

- Сейсбрукським інститутом психології - Сан-Франциско, /США/ - післядипломна освіта в галузі гуманістичної психології та наук про людину у більш широкому плані;

- Центром психології виховання Мінесотського університету /США/ - стажування психологів у галузі гуманітарних наук.

Наслідки наукового співробітництва у цьому напрямку відображені у спільному проєкті на 1994-95 рр. щодо стажування 20 практичних психологів у США, завершеному стажуванні двох наукових співробітників Інституту у наукових Центрах Франції та Німеччини, у спільних науково-методичних семінарах з залученням провідних спеціалістів психологічних Центрів США. В результаті проведених переговорів з'ясовані конкретні питання проведення у вересні 1994 року спільного семінару з гуманістичної психології для українських психологів, участі Інституту психології в міжнародному дослідженні "Значення та цінності в роботі та житті", що має проводитись у США, Росії та Україні.

Певну роботу по налагоджуванню контактів з міжнародними організаціями здійснив і створений у травні 1996 р. Український іновативний центр гуманітарної освіти.

З 1993 року Центр увійшов як учасник до головного проєкту Міжнародної організації діячів освіти "Школа 2020 року" /IMTES/. Є домовленість про створення Українського національного комітету цієї організації.

Планується також з участю співробітників Центру створення Українського відділення Європейського Форуму керівників освіти /ЕЕА/, штаб-квартира у м.Парижі, Брюсселі.

Оформлено багатосторонній міжнародний проект за програмою Комісії Європейського Співтовариства "ТЕМР". Мета проекту – удосконалення менеджменту в галузі освіти в країнах Європи. Координуюча організація – Оксфордський університет /Великобританія/, організації – партнери – Університет м.Галле-Вітенберг /Німеччина/, Університет м.Амстердаму /Нідерланди/.

Продовжується співробітництво з "Американським Форумом глобальної освіти" по реалізації спільного українсько-американського проекту.

Встановлено зв'язки з рядом шкіл Норвегії, Швеції, Фінляндії з метою створення спільного проекту з проблеми "Школа ХХІ століття".

Несважаючи на фінансові труднощі, за сприяння Комісії України у справах ЮНЕСКО та на запрошення міжнародних організацій представники Академії змогли взяти участь у таких міжнародних конференціях та семінарах:

"Потреби базової освіти в країнах Центральної і Східної Європи у перехідний період /м.Варшава/;

"Філософія навчання у ХХІ столітті" /м.Москва/;

"Проблеми комп'ютеризації педагогічної документації" /м.Варшава /;

"Формування громадянина майбутнього засобами суспільствознавчих дисциплін" /м.Бухарест/;

Засідання Розпорядчого комітету програми "ЮНЕСКО-Чорно-биль" /м.Париж/.

Академія сприяла також виїзду співробітників Інститутів педагогіки і психології за кордон на запрошення зарубіжних установ чи спеціалістів для участі у міжнародних конференціях, семінарах, на стажування.

За звітний період у Президії АПН були прийняті вчені та представники міжнародних організацій з Росії, Кореї, В'єтнаму, ФРН, Франції, під час зустрічей з якими обговорювалися питання співробітництва в галузі освіти, педагогічної і психологічної наук.

У жовтні 1993 року в Академії відбувся прийом зарубіжних учасників Міжнародної конференції, присвяченої 75-річчю від дня народження В.О.Сухомлинського.

Відзначаючи певний внесок Академії педагогічних наук України у розвиток міжнародного співробітництва, слід зазначити, що він міг би бути більш вагомим при наявності валютних коштів для прийому зарубіжних спеціалістів найвищої кваліфікації та наукових відряджень українських вчених за кордон.

У. НАУКОВІ КАДРИ

У звітному році робота з кадрами визначалась процесом організації Академії і була зорієнтована на розширення її складу, забезпечення висококваліфікованими кадрами наукових установ і підрозділів, підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, поліпшення діяльності аспірантури і докторантури.

Науковий потенціал Академії на кінець звітного періоду характеризується такими показниками:

дійсних членів /академіків / - 24

членів-кореспондентів - 22

В установах Академії працює 512 наукових співробітників, у тому числі 10 академіків і 4 члени-кореспонденти; 39 докторів наук - 7,6 %, 262 кандидати наук - 51,2 %.

Отже, частка наукових співробітників, які мають учений ступінь становить 58,8 %, без наукового ступеня 501 співробітника, що становить 41,2%.

Віковий склад наукових співробітників Академії:

до 30 років - 39 /7,2 % /

до 40 років - 140 /27,3 % /

до 50 років - 195 /38 %/

до 60 років - 99/19,3 % /

60 і старше - 41/8,1 % /

Протягом року в установах Академії працювало 103 сумісники /20,1 %/. З них докторів наук 6,6 %.

Кількісний і якісний склад завідуючих підрозділами характеризується такими даними:

В Інституті педагогіки керують лабораторіями 10 докторів наук /30,3% /, кандидатів наук - 22 /66,7 %/, без вченого ступеня - 1 /3 %/, пенсійного віку 11 /33,3 % /.

В Інституті психології завідуючими науковими підрозділами - 11 докторів наук /47,8 %/, кандидатів наук - 12/52,2 % /, пенсійного віку /34,8 % /.

У листопаді 1992 року була проведена велика робота по виборах дійсних членів і членів-кореспондентів до складу Академії. Були вивчені документи 101 зареєстрованого кандидата. З них за

результатами таємного голосування до складу Академії було обрано 7 академіків і 17 членів-кореспондентів.

У березні 1993 року відбулися вибори віце-президентів-керівників відділень. Ними обрані доктори педагогічних наук Гончаренко С.У., Киричук О.В., Мадзігон В.М.

За Постановою Загальних зборів Академії педагогічних наук України від 25 листопада 1993 року у складі Академії було утворене відділення "Педагогіка і психологія професійної освіти", керівником якого призначено віце-президента академіка Л.О.Каніщенка.

З метою удосконалення регулювання трудових відносин у наукових установах системи Академії педагогічних наук України, проведення ефективної кадрової політики і виконання постанови Кабінету Міністрів України від 19.03.1993 р. № 203 "Про порядок укладання контракту з керівниками підприємства, що є у загальнодержавній власності при найманні на роботу" Президією прийнята відповідна постанова, внесені зміни до статутів наукових установ щодо наймання і звільнення керівних кадрів.

Президія Академії сформувала план прийому до аспірантури і докторантури на 1993 рік відповідно до замовлень освітніх установ України і власних потреб у підготовці наукових кадрів.

Прийнято у 1993 році 47 аспірантів, з них 35 на навчання з відривом від виробництва; докторантів – 17, з них 35,3 % потреб інститутів АПН України.

VI. ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ І КАНДИДАТІВ НАУК У
НАУКОВИХ УСТАНОВАХ АКАДЕМІЇ

Робота спеціалізованої Вченої ради в
Інституті педагогіки АПН України

Спеціалізована Вчена рада Д ІІЗ.І5.0І затверджена в Інституті педагогіки АПН України наказом ВАКУ СРСР № 574-в 16 листопада 1990 року.

Вона приймає до захисту дисертації з спеціальності ІЗ.00.0І – теорія та історія педагогіки.

Згідно плану роботи спеціалізованої ради у 1993 р. проведено 49 засідань, на яких розглянуто 41 кандидатська і 8 докторських дисертацій.

Аналіз тематики розглянутих дисертацій свідчить про різноманітність проблем, які досліджувались здобувачами. Так, дидактичним аспектам присвячено 9 робіт; теорії і практиці виховання учнівської молоді – 11; трудовому вихованню і профорієнтації – 5; естетичному і фізичному вихованню – 6 робіт; проблемам профтехосвіти – 2; школознавству – 4; вищій освіті та підготовці вчителів – 7; школі та педагогіці за рубежом – 5.

Спеціалізована Вчена рада згідно кожної групи класифікаційних ознак визначала характер результатів дисертації, рівень новизни, цінність роботи, зв'язок теми дисертації з плановими дослідженнями, рівень використання результатів дисертацій, які мають прикладне значення.

Таким чином, спеціалізована рада по присвоєнню наукового ступеня доктора педагогічних наук по кожній окремій групі кла-

офікаційних ознак встановила:

I. Нове вирішення завдань, що має істотне значення для відповідної галузі знань – 5.

II. Рівень новизни результатів дисертацій:

а/ Результати є новими – II

б/ Окремі результати не нові – 38.

III. Цінність результатів дисертацій:

а/ висока – 45;

б/ значна – 4.

IV. Зв'язок теми дисертації з плановими дослідженнями:

а/ на міжгалузевому рівні – 3;

б/ у масштабах галузі – 46.

За тематикою, захищених у 1993 р. дисертацій, опубліковано: 7 навчальних посібників, 5 монографій, 7 брошур, 321 наукові статті у методичних журналах та збірниках, 178 методичних рекомендацій, 20 програм. Кожен здобувач виступав з доповідями про результати досліджень на симпозиумах та науково-практичних конференціях, які проводились в Україні та за її межами.

Практичне впровадження результатів досліджень в навчально-виховний процес підтверджується довідками, актами, які одержані від Міністерства освіти України, педагогічних інститутів, обласних, міських та районних відділів народної освіти, Інститутів удосконалення вчителів, керівників шкіл та ін.

Дані про розглянуті дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук:

Шифр спеціальності ІЗ.00.01 -
теорія та історія педагогіки

Роботи, зняті з розгляду за заявами пошукачів	-
З позитивним рішенням	8/1
за результатами захисту, у то- му числі з інших організацій	6/1
З негативним рішенням за ре- зультатами захисту	-
Знаходяться на розгляді на І.01.94 р.	4/1

Дані про розгляд дисертацій на здобуття наукового ступеня
кандида і наук:

Шифр спеціальності ІЗ.00.01 -
теорія та історія педагогіки

Роботи, зняті з розгляду за заявами пошукачів	-
З позитивним рішенням за ре- зультатами захисту	41/16
У тому числі з інших організа- цій	29/10
З негативним рішенням за резуль- татами захисту	-

Знаходяться на розгляді на 1.01.94 р.

13/14

Дані про дисертації, виконані на стику спеціальностей:

Вид дисертацій /докт.чи канд./	Шифр спеціальності	Шифр спеціальності	Галузь науки
I докторська	13.00.01	13.00.03	педагогіка
I кандидатська	13.00.01	13.00.02	педагогіка

Робота спеціалізованої Вченої ради вІнституті психології

Спеціалізована Вчена рада К ІІЗ.04.01 затверджена в Інституті психології АПН України /м.Київ/ наказом ВАК СРСР № 158-в від 11 січня 1991 р. і перереєстрована ВАКом України. Вона проводить захист дисертацій із спеціальностей: 19.00.01 – загальна психологія; історія психології; 19.00.03 – психологія праці; інженерна психологія; 19.00.07 – педагогічна і вікова психологія.

У звітному році проведено 10 засідань, на яких захищено 19 кандидатських дисертацій. Тематика розглянутих робіт була пов'язана актуальним проблемами психологічної науки, діапазон питань яких досить широкий і відповідав запитам як суспільної психологічної науки, так і замовленням соціального життя та практики народної освіти. Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна і вікова психологія захищало 14 здобувачів, за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія; історія психології – 5.

Блок 14 дисертацій з педагогічної і вікової психології, репрезентований досить широким діапазоном досліджуваних проблем в різних вікових межах. 5 дисертацій присвячені теоретико-ексте-

риментальному вивченню психологічних проблем навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку, особливості прогнозування школярами своїх емоційних станів у певних ситуаціях та моральної регуляції поведінки. Інші роботи розкрили проблеми підліткового юнацького віку, цілеспрямованого формування пізнавальної активності та професійного спілкування.

Питанням загальної психології присвячено 5 дисертацій з проблеми творчості, інтелектуальної обдарованості тощо, а також дослідження загальних закономірностей та механізмів явища адаптивності.

Спеціалізована вчена рада згідно кожної групи класифікаційних ознак визначила рівень новизни, цінність роботи, практичне впровадження, зв'язок теми дисертації з плановими дослідженнями.

Кожен здобувач відбив результати досліджень у публікаціях та виступах на міжнародних і науково-практичних конференціях.

Впровадження наукових результатів велось на рівні: складової частини програми "Діти Чорнобиля", створення програм і спекурсів для педагогічних вузів, розробки комплексу методик, підготовки методичних рекомендацій, лекцій тощо, що підтверджується довідками та актами.

УП. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Видавничою діяльністю АПН України доручено займатися редакційно-видавничому відділу, створеного Постановою Президії Академії № І-7/4-24 від 21 квітня 1993 року. У штаті відділу 6 працівників. Відділ лише починає формуватися.

За час роботи видано перший номер журналу
"Вісник АПН України", 5 /п'ять/ номерів газети "Інформаційний

оплетень АПН "України".

Вчасно розрекламовано передплатникам журнал і газету Академії на 1994 рік. На перший квартал 1994 року передплачено 888 примірників журналу "Педагогіка і психологія", 1268 примірників газети "Психолого-педагогічні новини".

Підготовлено структуру, штатний розпис і статут майбутнього видавництва АПН України.

Укладено угоду з Київською друкарнею наукової книги про друкування журналу на їхній поліграфічній базі і матеріалах.

Вирішено проблему забезпечення газетним папером друкування газети Академії /одержано 15 т /.

Придбано 3 тонни машинописного паперу, комп'ютер 386.

Через фінансову скруту і відсутність вільних приміщень в часу заснування відділ не має належних зручностей для редакційних працівників.

Відсутність власного комп'ютерного набору оригіналів планів зумовлює значне подорожчання їх собівартості.

На найближчу перспективу слід створити видавничу організацію з власним редакційним відділом і оперативною поліграфією для видання освітньої, наукової, науково-популярної, енциклопедичної літератури. Треба зробити все можливе для вклучення видавничої діяльності Академії в програми держзамовлень і держконтракту.

УШ. ВИСНІСЬКИ

У звітному році план науково-дослідних робіт Академії в цілому виконаний. За наслідками досліджень цього і попередніх років опублікована значна кількість наукових праць.

По Відділенню "Теорія та історія педагогіки" видано 325 публікацій, у тому числі 63 навчальних і методичних посібників, підручників, програм.

По Відділенню "Дидактика, методики, інформаційні технології в освіті" у звітному році опубліковано 162 наукові праці. Серед них 31 підручник і навчальний посібник для середньої і вищої школи, 13 посібників для вчителів і вузівських працівників, 80 статей.

По Відділенню "Психологія, вікова фізіологія, дефектологія" видано 173 праці.

Серед них 70 монографій, підручників і навчальних посібників.

Позитивним науковим надбанням Академії є визначення перспектив розвитку нашої галузі, пріоритетних напрямів досліджень у педагогіці, психології, дефектології, їх спрямованість на проведення комплексних міждисциплінарних досліджень з урахуванням потреб розвитку людинознавчих знань і розбудови національної системи освіти в Україні. З цієї метою підготовлені "Основні напрями наукових досліджень з педагогіки і психології в Україні" і "План наукових досліджень забезпечення заходів реалізації Державної національної програми "Освіта". Вони є тими документами, які мають визначати у подальшому планування і фінансування наукових досліджень в Академії.

У 1993 році у підрозділах Академії поряд із звершенням розпочати раніше тем активно розроблялись концепції навчання, виховання, управління з метою опрацювання теоретико-методологічних засад дослідження нових проблем.

Велика кількість публікацій викликає неоднозначну оцінку, бо не є безперечним доказом наукових досягнень.

Аналіз змістової сторони наукових надбавь Академії показує, що більшість опублікованого відображає результати попередніх років, трапляються описові і відверто комерційні роботи. Є лише поодинокі фундаментальні праці, які узагальнюють результати вагомих теоретичних і експериментальних досліджень.

Ознайомлення з матеріалами, які подані Відділеннями, дозволяє стверджувати, що поки їм бракує якісної оцінки зробленого, відсутній порівняльний аналіз результатів звітного року з попередніми. Тому майже неокреслена значимість одержаних результатів, їх повизна, необхідність продовження чи закриття теми. Щопри цьому, для такого аналізу, враховуючи перший рік роботи, ще немає належних даних.

Очевидною для якісного оновлення науки є потреба у нових підходах до організації, фінансування наукових досліджень і оцінки їх якості.

Зокрема, слід чітко визначити пріоритетні напрями по кожному відділенню, продумати, яка структура наукових підрозділів буде сприяти їх дослідженню, в"ясувати свої кадрові можливості для комплексного вивчення фундаментальних проблем, поступово готуватись до гнучкої системи розробки напрямів на основі конкурсних проєктів.

На найближчу перспективу, враховуючи невелику чисельність наукового складу Відділень, вважати за доцільне зосередитись на

3-4 ключових напрямів, які в теоретичним підґрунтям для ефективного розвитку наших науки прикладних.

Це дозволить економічніше використовувати наукові сили, об'єднати зусилля членів Академії і підрозділів, дасть підстави сподіватися на реальне прирощення наукових знань у певній галузі, покращати існуючою дрібнотем'я та замкненість лабораторій.

Зміни в організації наукових досліджень, безперечно, повинні узгоджуватись з кадровою політикою і фінансуванням.

Зокрема, вважаємо доцільним по кожному напрямку визначити наукового керівника з реальними правами щодо формування ТНК і розподілу бюджетного фінансування на його дослідження.

Фінансова і наукова автономія дещо послабила відповідальність деяких підрозділів.

Треба чітко окреслити підходи до оцінки якості наукової роботи. У цій складній справі позитивну роль повинні відіграти Наукові ради, бюро Відділень, експертні комісії по преміюванню тощо.

Академія має принципово по-новому підійти до організації експериментальних досліджень. Відділенням слід спеціально продумати організацію тривалих експериментальних досліджень, задіяти систему їх наукового і фінансового стимулювання, запровадити методологічні семінари для оволодіння співробітниками методикою та інструментарієм експерименту.

Поступово Академія має створювати в своїй структурі експериментальні заклади по всій вертикалі неперервної освіти. Слід шукати можливості спільно з Міністерством освіти, Міністерством молоді і спорту, Академією медичних наук для створення державної системи впровадження досягнень науки в освітні заклади. Треба розширити наші наукові контак-

ти з відповідними галузевими академіями, закладами освіти і культури. Без співпраці з вченими АН, АМН та ін. неможливо зараз фундаментально розв'язувати питання змісту освіти, державних стандартів, професійної освіти тощо.

В зв'язку з цим відповідальні завдання покладаються на Ряду в координації наукових досліджень, активну співпрацю з членами інших Академій.

Не можна не відзначити тих обставин, що перший рік роботи Академії співпав з різким загостренням кризових явищ у політиці, економіці, соціальній сфері, що негативно вплинуло передусім на вирішення проблем капітального будівництва, ремонту аварійних приміщень інститутів педагогіки і психології. Розкиданість підрозділів інституту педагогіки по 4 віддалених один від одного місцях, відсутність читального залу, погане постачання наукової літератури, відсутність теоретичних семінарів ускладнює і відносно наукове життя колективів.

Слабке фінансування науки зумовило перехід деяких кваліфікованих кадрів в інші установи, натомість істотно збільшилась порівняно з попередніми роками кількість сумісників /їх понад 20%. Лише 6,8 % з них мають ступінь доктора наук/. Безумовно, залучення сумісників має бути вмотивованим їх цілком конкретним доробком.

Аналіз структури наукових кадрів засвідчує деякі негативні тенденції. Зокрема, майже 40% наукових працівників пенсійного віку не мають вчених ступенів. Незважаючи на гостру потребу дослідження деяких важливих тем /скажімо, з методики історії, мови національних меншин та ін./, кадри з цих напрямів не поповнюються. Отже на найближчу перспективу першочерговим завданням Президи-

дії і Відділень є виважене послідовне оновлення наукової діяльності інститутів Академії, узгодження науково-організаційного, фінансового і кадрового забезпечення досліджень пріоритетних напрямів, контроль за якістю роботи.

Компетентність, чіткість і відповідальність в організації наукових досліджень повинні визначати діяльність Відділень і наукових підрозділів Академії.

СПИСОК

основних публікацій членів Академії і співробітників
наукових підрозділів АПН України

Виділення теорії та історії педагогіки

Навчальні програми

1. Білоусова В.О. Програма виховання естетики поведінки і гуманних відносин учнів 5-7 класів. - Ніжин, 1993. - 3,0.
2. Боришанко А.Ф., Ковачук С.І., Зубалий М.Д. та ін. Фізична культура. I-XI класи. - К.: Освіта, 1993. - 3,0.
3. Ганцусенко Н.І. Етнографічне музеєзнавство: Програма для педагогів. - К.: 1993. - 1,0.
4. Мадзігон В.М. та ін. Основи економічної теорії: Для студентів педінститутів. - К.: ІП АПН України, 1993. - 1,0.
5. Масол Л.М. Музичне мистецтво. - Чернівці, 1993. - 2,0.
6. Мацейків Т.І., Сяваско Є.І. Українська етнопедагогіка: Програма для педінститутів. - К.: 1993. - 1,0.
7. Пустовіт Н.А. Основи екології: Для 8-11 класів. - К.: Освіта, 1993-1,5.
8. Пустовіт Н.А. Основи екології: Для 10-11 класів. - Інформ.збірник МО України, 1993, № 17-18. - 1,0.
9. Тименко М.П. та ін. Основи раціоналізаторства, винахідництва та патентознавства: Для учнів 10-11 класів. - Інформ.збірник МО України, 1993, № 6-7. - 0,5.
10. Тименко М.П. та ін. Основи фермерської діяльності: 8-9 класи; 10-11 класи. - К.: Освіта, 1993. - 2,6.
11. Тхоржевський Д.О., Захарченко Р.О. Практикум у навчальних майстернях: Для педінститутів. - К.:МО України, 1993. - 2,1.
12. Тхоржевський Д.О., Сидоренко В.К. Креслення. 8-9 кл.; 1-11 класи; 8-11 класи /для шкіл з поглибленим вивченням креслення.- К.: МО України, 1993. - 4,4.

Підручники, навчальні посібники

1. Волошук І.С. Фізичний гренажер. Механіка: Навч.посібник для поглибленого вивчення фізики у 9 класі. К.:КВІРТУ, 1993-10,0

2. Лозова В.І., Москаленко П.Т., Троцько Г.В. Педагогіка: Дидактика: Навч. посібник для студентів. - К.: 1993. - 8,3.
3. Лозова В.І., Москаленко П.Т., Камшанченко Е.Н. Дидактика: Учеб. пособие. - Белгород, 1993 - 6,50.
4. Мадзігон В.М., Левченко Г.С., Моцак В.З. та ін. Трудове навчання: Навч. посібник для 6 класу. - К.: Освіта, 1993-13,25
5. Мадзігон В.М. та ін. Практикум з розв'язування задач за допомогою "омі"отера. - К.: МО України, 1993. - 10,0.
6. Струнка Л.Д. Українська народна кераміка. Українська народна вишивка. Українське народне скло: Комплект слайдів до програми "Етнографія і фольклор України. - К.: 1993. - 1,0.
7. Сухомлинський Василь. Чиста криниця: Казки, оповідання, отьди /Упор. О.В. Сухомлинська. - К.: Веселка, 1993. - 25,0

Методичні посібники

1. Вихруш А.В. Трудове підготовка учнів у загальноосвітніх школах України /XIX - поч. XX ст./ /За ред. Д.О.Тхоржевського.- К.: КДТМ-7,0.
2. Дмитрик І.С. Педагогічний аналіз циклу навчально-виховного процесу. - К: МО України, 1993. - 4,8.
3. Жилоцький Ю.П. Інтеграція знань учнів професійних навчально-виховних закладів. - Львів: 1993. - 1,3.
4. Жерносек І.П. Розвиток функцій системи підвищення кваліфікації педагогів в умовах розбудови української національної школи. - К.:1993 - 1,3.
5. Зубалій М.Д., Сливка П.Г., Сиркизюк В.В. Форми і методи військово-патріотичного виховання допризовників. - Кам"янець-Подільський, 1993-1,8 .
6. Кирпач А., Ліханова І., Тригубенко В. Відродження шкіл національних меншин в Україні. - К.: 1993. - 2,0.
7. Миропольська Н.Є. Учень у світі художніх цінностей. - К.: Освіта, 1993. - 5,0.
8. Міненко А.М., Тараненко В.М. Становлення і розвиток шкіл нового типу в Україні. - К.: 1993. - 5,75.
9. Козловська І.М., Клим Б.І. Інтеграція знань про властивості речовини при вивченні фізики та матеріалознавства в ПТУ будівельного профілю. - Львів: 1993. - 3,25.
10. Козар Б.С. та ін. Позаурочна виховна робота в школах-інтернатах. - Кіровоград, 1993. - 13,0.

11. Науменко Т.І. Музичне виховання дітей раннього віку в дошкільному закладі. – Запоріжжя, 1993. – 7,6.
12. Оржеховська В.М. Крок до себе. – К.: 1993. – 16,0.
13. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І., Тарехова Л.В. та ін. Класний керівник у сучасній школі. – К.: 1993. – 16,0.
14. Падалка О.С. Педагогічні технології у сучасному вузі. К.: МО України, 1993. – 4,0.
15. Плохій З.П., Мельничук М.І., Стрюк К.І. та ін. Методичні рекомендації до програми виховання дітей дошкільного віку "Малатко". – К.: 1993. – 14,0.
16. Постовий В.Г. Сучасна сім'я і її педагогіка. – К.: Освіта, 1993. – 5,0.
17. Пострілюний В.М. Екологічний компонент у змісті професійного навчання учнів. / Методичний вісник. – Львів. напч. – метод. центру, № 9. – 2,5.
18. Пустовіт Н.А. Екологічні завдання в трудовому вихованні молодших школярів. – К.: РУМ. – 1,0.
19. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. – К.: Освіта, 1993. – 13,5.
20. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. – К.: Освіта, 1993. – 13,5.
21. Струнка М.Л. Методичні рекомендації з питань організації експозицій етнографічних музеїв. – К.: 1993. – 1,4.
22. Тименко М.П. Профорієнтаційна робота із старшокласниками в умовах МДБК. – К.: РУМ, 1993. – 2,5.

Статті

1. Антоненко М.Я. Полеміка навколо А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993. № 1. – 0,7.
2. Єрмаков І.Г. та ін. Сходження до особистості. Оновлення виховного процесу у контексті самореалізації особистості. Години спілкування в українському коледжі // Рідна школа, 1993. № 1. – 4,1.
3. Жерносек І.П. Плани роботи школи // Рідна школа, 1993. № 9. – 0,7.
4. Зубалій М.Д. Військовий флот Київської Русі. // Народна армія, 1993, 23 червн. – 0,5.

3. Зязюн І.А. Всеукраїнська державна комплексна програма естетичного виховання // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993, № 1.-0,8.

6. Зязюн І.А. Редорфа освіти в Японії. // Рідна школа, 1993, № 3. - 1,0.

7. Кирпач А.І. Педагогічний музей: минуле, сучасне, майбутнє // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993, № 1.-0,8.

8. Луговий В.І. Зміст, технологія, оцінка освіти в умовах її відродження. // Вісник Академії педагогічних наук України. - 1993, № 1.-0,8.

9. Лисенко В.К. Історія становлення і розвитку національної школи в Україні // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993, № 1.-0,8.

10. Масол Л.М. До витоків вітчизняної культури. // Рідна школа, 1993, № 12. - 0,8.

11. Мачкало Н.І. державній політиці в галузі професійної освіти - наукове обґрунтування // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993, № 1.-0,8.

12. Мельничук В.В. Концептуальні основи навчальних закладів нового типу // Рідна школа, 1993, № 2.-0,8.

13. Мухів З.П. Від заідеологізованого до загальнолюдського // Українське слово, 1993, № 3.-0,8.

14. Столяренко М.І. Етнопедагогічні основи методики української мови // Укр. мова і літ. в шк. - 1993, № 5-6; Народна педагогіка // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993, № 1; Народне релігійництво в школі // Рідна школа, 1993, № 7; Українська родина // Рідна школа, 1993, № 4; Українське національне виховання. - Поч. школа, 1993, № 3- 3,0.

15. Стржак К.І. Моделі виховання // Доп. виховання, 1993, № 3, № 4. - 1,0.

16. Сухомлинська О.В. Материнська любов як основа виховання почуття відповідальності // Поч. школа, 1993, № 5; Погана людина повинна встати в зеніт своєї батьківщини, але очі її хай сплядять весь світ // Відродження, 1993, № 3-4; Ідеї свободи в вихованні // Свободне виховання, 1993, № 3; Міжнародне об'єднання педагогів В.А.Сухомлинського // Педагогіка, 1993, № 3.- 2,0.

17. Сивенко С.І. До глибин народної мудрості // Рідна, 1993, № 7, № 8.

18. Тименко М.П., Закатнов Д.О. Готуємо майбутніх підприємців // Рідна школа, 1993, № 9.-І,2.

19. Тригубенко Б.В. Осередки освіти давнього Києва; Світанок перед сутінками: українізації та її сліди; Класична, але не національна: Гімназійна освіта в Україні в ХІХ ст. // Старожитності, 1993, № 1,2, 9-10. - І,0.

20. Тхоржевський Д.О., Вихрущ А.З. Трудове навчання учнів у школах зарубіжних країн /ХІХ - початок ХХ ст./ // Вісник Академії педагогічних наук України, 1993, № 1.-0,8.

21. Хлєбнікова Л.О. Формування національної свідомості молодших школярів засобами музики. // Поч.школа, 1993, № 5-6. - 0,5.

22. Іевченко Г.П. Педагогічна наука - компонент духовної культури суспільства // У зб. Актуальні проблеми педагогічної науки і практики. - Луганськ, 1993. - 0,5.

23. Ярмаченко М.Д. Багливий етап у розвитку педагогічної науки. // Вісник Академії педагогічних наук України - 1993, № 1.-0,8.

Відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті

Навчальні програми

1. Біляев О.М., Симоненкова Л.М. та ін. Програми середньої загальноосвітньої школи: Рідна мова. - 5-ІІ класи. - К.: Освіта.- 1993. 3,3 др. арк:

2. Біляев О.М., Симоненкова Л.М. та ін. Програми середньої загальноосвітньої школи: Українська мова для шкіл з російською мовою навчання. 5-ІІ класи. - К.: Освіта. - 1993. - 3,4 др. арк.

3. Богун А.М. та ін. Програми дошкільних закладів. Українське народознавство у дошкільному закладі. - Одеса. - 1993. - 5,0 др. арк.

4. Богун А.М., Лисенко Н.В. Програми педагогічних інститутів: Методика ознайомлення дітей з українським народознавством у дошкільному закладі. - К.: -1993. - 1,5 др. арк.

5. Войцехівський Д.С. Програма з історії Польщі для 7-ІІ класів шкіл з польською мовою навчання. - К.: Освіта. - 1993. - 3,2 др. арк.

6. Балдак М.І., Морзе Н.В., Науменко Г.Г. Програма курсу "Основи обчислювальної техніки" для середніх навчальних закладів. Проект // Інформаційний збірник Міносвіти України. - 1993. - № 3. - К.: Освіта. - 1993. - 0,9 др. арк.

7. Круглик Л.І., Корнєєв В.П., Пустовіт Г.П., Тименко Л.В. Збірник програм з географії для 5-ІІ класів загальноосвітніх шкіл, гімназій і ліцеїв /Варіативні програми до кожного з курсів шкільної географічної освіти.-К.: Освіта. - 1993. - 4,4 др. арк.

8. Корнєєв В.П. та ін. Програма курсу "Географія світу" // Рідна школа. - 1993. - № 7.-0,5 др. арк.

9. Ивашковская Н.А., Корсаков В.А. Программы средней общеобразовательной школы: Русский язык для школ с русским языком обучения. 5-ІІ классы. - К.: Освіта. - 1993.-3,0 др. арк.

10. Ивашковская Н.А., Корсаков В.А. Программы средней общеобразовательной школы: Русский язык для школ с украинским языком обучения. 5-9 классы. - К.: Освіта. - 1993. 3,4 др. арк.

11. Підгорна Н.І. та ін. Програма етичного виховання для однокомплектної школи // Початкова школа. 1993. № 4. 1 др. арк.

12. Огуратівський Л.В. Програми вечірньої /змінної/ школи: Українська мова для шкіл з українською і російською мовами навчання. 6-12 класи. - К.: Освіта - 1993. 4,3 др. арк.

13. Тименко В.П. Програма інтегрованого курсу "Художня праця" - К.: 1993. 3 др. арк.

14. Хропко Н.Н. Програми педагогічних інститутів: Історія української літератури ХІХ - початку ХХ ст. - К.: Інститут системних досліджень освіти Міносвіти України. - 1993.

Підручники і навчальні посібники

1. Біляев О.М., Пентилік М.Г. та ін. Українська мова: Пробний підручник для 9 класу шкіл з російською мовою навчання. - К.: Освіта. - 1993. 9,0 др. арк.

2. Біляев О.М., Пентилік М.І. та ін. Українська мова: Підручник для 7 класу шкіл з російською мовою навчання. - К.: Освіта.- 1993. 9,0 др. арк.

3. Богун А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних закладах: Підручник для студентів педагогічних факультетів. - К.: Вища школа. - 1993. - 19 др. арк.

4. Богун А.М. Розвиток мовлення дітей перших трьох років життя: Спецкурс. - Одеса. - 1993. 10 др. арк.

5. Бурда М.І. та ін. Геометрія: Експериментальний навчальний посібник для 9 класу шкіл з поглибленим теоретичним і практичним вивченням математики. – К.: Освіта. – 1993. 6 др. арк.

6. Буринська Н.М., Базеляк І.І. та ін. Практичні роботи з хімії: Підручник для 8–ІІ класів. – К.: Освіта. – 1993. 14,0 др. арк.

7. Варзацька Л.О., Ващуленко М.С. та ін. Рідна мова: Підручник для 4/5/ кл. – К.: Освіта, 1993. 16,0 др. арк.

8. Ващуленко М.С., Скрипченко Н.Ф. та ін. Букварь: Учебник для І класу чотирьохкласної школи. – К.: Освіта, 1993. 12,0 др. арк.

9. Ващуленко М.С. та ін. Рідна мова: Підручник для 3/2/ класів – К.: Освіта, 1993. 12,0 др. арк.

10. Волощина Н.І., Бандура О.М. Українська література: Підручник для 5 класу. – К.: Освіта. – 1993. 14,0 др. арк.

11. Волощина Н.І., Бандура О.М. Українська література: Підручник для 8 класу. – К.: Освіта. – 1993. 25 др. арк.

12. Гончаренко С.У. Фізика: Основні закони і формули. – К.: Либідь. – 1993. 3 др. арк.

13. Ким статті: Факультативні курси для 5–6 кл. – Серія Ш/ Кізенко В.І., Вороніна Л.П. та ін. – К.: Освіта. – 1993. 4 др. арк.

14. Корсаков В.А., Корсакова О.К. и др. Русский язык. Диктанты для выпускных экзаменов: Учебное пособие, – К.: Райдуга. 10,0 др. арк.

15. Мартынова Р.Ю., Плахотник В.М. и др. Учебник английского языка для учащихся начальных и средних классов. Книга 1. – Одесса: ИР и ВАМО. – 1993. – 15 др. арк.

16. Мартынова Р.Ю., Плахотник В.М. и др. Учебник английского языка для учащихся начальных и средних классов. Книга 2. – Одесса: ИР и ВАМО. – 1993. – 18 др. арк.

17. Передрій Г.Р., Скуратівський Л.В. та ін. Рідна мова: Підручник для 7 класу. – К.: Освіта. – 1993. 13,4 др. арк.

18. Передрій Г.Р., Скуратівський Л.В. та ін. Рідна мова: Пробний підручник для 9 класу. – К.: Освіта. – 1993. 12,0 др. арк.

19. Плахотник В.М., Полонська Т.К. Англійська мова: Навчальний посібник для І класу. – К.: Райдуга. – 1993. 7,0 др. арк.

20. Плaxотник В.М., Мартинова Р.Ю., Захарова С.Л., Английский язык: Экспериментальное учебное пособие для 9 класса средней школы. - К.: Освіта. - 1993. 9,75 др. арк.

21. Про тебе: факультативні курси для 5-6 кл. - Серія І/ІІ. О.Голік, В.І.Кізенко та ін. - К.: Освіта. - 1993. 4 др. арк.

22. Савченко О.Я., Скрипченко Н.Ф. та ін. Читанка: Підручник для 4 класу. - К.: Освіта, - 1993. 14,0 др. арк.

23. Силанова Л.А. и др. Русская литература: Приложение к учебнику 5-6 класу - К.: Освіта, - 1993. 22,0 др. арк.

24. Силанова Л.А. и др. Русская литература: Приложение к учебнику 7-8 кл. - К.: Освіта. - 1993. 23,0 др. арк.

25. Скрипченко Н.Ф. та ін. Читанка: Підручник для 1 класу трирічної школи. - К.: Освіта. - 1993. 11,0 др. арк.

26. Скрипченко Н.Ф. та ін. Читанка: Підручник для 2 класу чотирирічної школи. - К.: Освіта - 1993. 14,0 др. арк.

27. Скрипченко Н.Ф., Прищеп О.Ю. та ін. Зошит з письма і розвитку мовлення: Навчальний посібник для 1 класу трирічної школи. - К.: Освіта. - 1993. 4,9 др. арк.

28. Тищенко О.Т., Василевская Н.М. Французский язык: Экспериментальное учебное пособие для II класса средней школы. - К.: Освіта. - 1993. 11,5 др. арк.

29. Тищенко Н.Г., Мельник П.О. Географія України: Підручник для 9 класу. - К.: Райдуга. - 1993. 9,2 др. арк.

30. Шкіль М.І., Колеснік Т.В., Хмара Т.М. Алгебра і початки аналізу: Підручник для 10 класу шкіл з поглибленим вивченням математики. - К.: Освіта. 1993. 20,0 др. арк.

31. Хронко П.П. та ін. Історія української літератури /перші десятиліття XIX століття/: Підручник для студентів філологічних факультетів педагогічних вузів України. - К.: Дибідь - 1993. 29 др. арк.

Посібники для вчителів і викладачів вузів

1. Базеляк І.І. Орієнтовне поурочне планування базового курсу хімії середньої загальноосвітньої школи /3-9 класи/: Методичний лист. - К.: Освіта. - 1993. 2,5 др. арк.

2. Зиков В.Ю., Руденко В.Д. Операційні системи та мережі кімнатних комп'ютерних комплексів. К.: Компас. - 1993. 12,5 др. арк.

3. Богущ А.М. Мовленнєве спілкування. Художня література: Методичні рекомендації до програми "Малюток". - К.: Свенас. - 1993. 2 др. арк.
4. Бурда М.І. та ін. Про розв'язування геометричних задач підвищеної складності: Методичні рекомендації. - К.: Освіта. 3,5 др. арк.
5. Вашуленко М.С., Скрипченко Н.Ф. та ін. Навчання в 3 /2 класах/: Посібник для вчителя. - К.: Освіта. - 1993. 19,4 др. арк.
6. Волинський В.П. та ін. Кабінет фізики - творча лабораторія: Посібник для вчителя. - К.: Освіта. - 1993. 6,5 др. арк.
7. Волинський В.П., Чашко Л.В. Дидактичні можливості та функції відеоінформації на уроках; Методичні рекомендації. - Кривий Ріг. - 1993. 2,5 др. арк.
8. Волошина Н.Й. Орієнтовне планування навчального матеріалу з української літератури для 5-ІІ класів загальноосвітньої школи. - К.: Свенас. - 1993. 5,0 др. арк.
9. Гудзик І.П. Розвиток навички читання: Методичні рекомендації. - К.: Освіта. - 1993. 6,0 др. арк.
10. Круглик Л.І., Корнєєв В.П. та ін. Про вищезазначену географії в загальноосвітніх школах, гімназіях і ліцеях у 1993-94 навчальному році. Ч.І і 2.-К.: Освіта. - 1993. 7 др. арк.
11. Лобода В.В., Скурятинський Л.З., Українська мова в таблицях. - К.: Вища школа. - 1993. 18,5 др. арк.
12. Савченко О.Я. Урок у початкових класах. - К.: Освіта. - 1993. 13,3 др. арк.
13. Хмара Т.М. та ін. Математична культура молодшого школяра: Методичні рекомендації. - К.: Освіта. - 1993. 5,1 др. арк.

Статті

1. Біляєв О.М. Лінгво-дидактичні засоби концепції шкільної мовної освіти в Україні // Українська мова в процесі національно-культурного відродження України: Збірник наукових праць. - КДПІ ім. М.П.Драгоманова. - 1993. 0,5 то. арк.
2. Барзацька Л.О. та ін. Як індивідуалізувати пізнання рідної мови // Початкова школа. - 1993. № 7. 0,7 др. арк.

3. Войцехівський Ю.С. На засадах полікультурного навчання /Про підходи до розбудови шкільництва національних меншин // Відродження. - 1993. - № 1. 1 др. арк.

4. Голік Л.О. Формування змісту освіти в гімназії // Школи нового типу: досвід, перспективи. - Донецьк. - 1993. 0,5 др. арк.

5. Гончаренко С.У. Від педагогічної драми до філософії освіти // Рідна школа. - 1993. - № 10. 0,8 др. арк.

6. Гончаренко С.У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень // Вісник Академії педагогічних наук України. - 1993. - № 1. 0,8 др. арк.

7. Гончаренко С.У., Мальований Ю.І. Соціально-педагогічні проблеми розбудови української школи // Рідна школа. - 1993. - № 4. 1 др. арк.

8. Корсакова О.К., Дидактичні підходи до конструювання різнорівневих програм в основній школі // Педагогіка. - 1993. Вип. 32. 0,5 др. арк.

9. Мазуркевич О.Р., Рідне слово в концепції національної освіти // Рідна школа. - 1993. - № 9-10. 3 др. арк.

10. Мальований Ю.І., Момот Л.Л. Система середніх загально-освітніх навчальних закладів як дидактична проблема // Педагогіка, 1993. Вип. 32. 0,5 др. арк.

11. Савченко О.Я. Грані дидактичної системи В.О.Сухомлинського // Вісник Академії педагогічних наук України. - 1993. - № 1. 0,6 др. арк.

12. Скрипченко Н.Ф. та ін. Диференційоване навчання грамоти // Початкова школа. - 1993. - № 11, 12. 1,6 др. арк.

13. Хропко П.П. Літературна освіта старшокласників // Вісник Академії педагогічних наук України. - 1993. - № 1. 0,5 др. арк.

14. Хропко П.П. Літературознавча спадщина П.К. Волинського // Слово і час. - 1993. - № 12. - 0,6 др. арк.

Відділення психології, вікової фізіології та
дефектології

Програми

1. Бондар В.І. Фізика і хімія Програма для 7-9 класів допоміжної школи. - К. 1993. - № 1,9 др. арк.
2. Бурлачук Л.Ф. Психологічне забезпечення психологічних досліджень. Програма комплексної науково-дослідної теми. /рукопис / К.1993. - 1,0 др. арк.
3. Костицький М.В. Програма із загальної психології для ВУЗів. - Львівський університет, 1993. - 3,0 др. арк.
4. Костицький М.В. Програма із історії психології для ВУЗів. - Львівський університет, 1993. - 1,0 др. арк.
5. Костицький М.В. Програма із соціальної психології дл. ВУЗів. - Львівський університет, 1993. - 1,0 др. арк.
6. Карамушка Л.М., Винославська О.В. Основи загальної та соціальної психології. Навчально-тематичний план, робоча програма для студентів технічних вузів К.: Київський політехнічний інститут, 1993. - 2,6 др. арк.
7. Куєвда В.Т. Навчальна програма для викладання етнопсихології у вузах "Основи етнічної психології"- К., 1993. - 2,0

Методичні посібники

8. Гільбух Д.З., Георгіївська В.А. Розвивайте розум дитини // Альбом у 2-х частинах - К.: Освіта, 1993. - 20,0 др. арк.
9. Малдык М.І. Математика // Посібник для вступників - К.: КПІ, 1993. - 13,0 др. арк.
10. Марова Л.В. Вчити самостійності. - К.: Освіта, 1993. - 12,0 др. арк.
11. Кондратенко Л.О. Весела гра та // За ред. Д.З.Гільбуха - К.: 1993. - 8,37 др. арк.
12. Моляко В.О., Кульчицька О.І., Лягвинска Н.І., Чорна Л.Г. Обдарованість і її виявлення у дітей дошкільного віку ,рос.мова/- К.: Знання, 1993. - 7,0 др. арк.
13. Рибалка В.В., Ігнатюк Н.І. Зв'язне у учащихся способностей к научно-технической деятельности // Методическое пособие для педагогов - К., 1993. - 7,8 др. арк.
14. Розвиток творчої особистості в умовах екологічної кризи // Методичний посібник у 2-х частинах. - К.:

Підручники

15. Завіна Л.С. Російська мова . Підручник для 7-8 класів допоміжної школи. - К.: Освіта, 1993. - 8,0 др. арк.
16. Науменко С.І. Психологія музичності та її формування у молодших школярів. - К., 1993. - 9,5 др. арк.
17. Роменець В.А. Історія психології епохи Просвітництва. - К.: Вища школа, 1993. - 37,0 др.арк.
18. Современные проблемы экогигиены./За ред. Е.Г.Гончарука. - К., 1993. - 22,0 др. арк.
19. Холодна М.О. Положительные и отрицательные числа в театре Буратино // Учебная книга по алгебре для учащихся 6 кл. / в соавторстве/. - Томск, 1993. - 9,5 др. арк.
20. Холодна М.О. Десятичные дроби в Мумидоме // Учебная книга по алгебре для учащихся 5 кл. / в соавторстве/. - Томск, 1993. - 10,0 др. арк.

Монографії

21. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школярів /рос.мова/. - К.: 1993. - 15,8 др. арк.
22. Гільбух Ю.З. Учитель і психологічна служба школи.- К., 1993. - 9,8 др. арк.
23. Комп'ютерна технологія навчання /Словник - довідник у 2-х томах. - К.: Наукова думка, 1992. - 46,6 др. арк.
24. Фурман А.В. Психодіагностика інтелекту у системі диференціації навчання. - К.: Освіта, 1993. - 37,0 др. арк.

Збірники наукових праць

25. Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність.- В 3-х томах /Ред.колегія: О.Б.Киричук - голова, В.П.Лисенко - заступник, А.А.Корнієнко, Г.О.Балл, І.Д.Бех та інші. - К. 1993. - 48,0 др. арк.
26. Діалог культурата освіта /За ред. В.М.Титова. - К.: Знання, 1993. - 4,5 др. арк.
27. Ланівтика у системі психологічних знань /Ред.колегія: Г.О.Балл, І.Д.Бех, О.Б.Киричук, А.А.Корнієнко, В.П.Лисенко та інші. - К., 1993. - 14,0 др. арк.

28. Практична психологія і школа. /Ред. колегія: О.В. Киричук – голова, В.П.Лисенко – заступник, А.А.Корнієнко, О.П.Сеннікова, Н.В.Чепелева та інші. – К., 1993. – 10,0 др. арк.

29. Психологія суб'єктивної активності /Ред.колегія: О.В. Киричук – голова, В.О.Татенко – заступник, В.А.Романець та інші. – К., 1993. – 14,0 др. арк.

30. Пенітенціальна психологія, методика і удосконалення організації виховної роботи із засудженими у ВТК /За ред.В.М. Синьова ІПК Української академії внутрішніх справ, К.,1993.– 3,0 др. арк.

31. Питання морального розвитку особистості учня сучасної школи. /Матеріали міжвузівської конференції /.- /За ред. В.К. Демиценко. – Бердянськ, 1993. – 1,5 др. арк.

32. Шляхи підвищення ефективності морального виховання учнів /Матеріали міжвузівської конференції / Бердянськ, 1993 – 1,7 др. арк.

Методичні рекомендації

33. Ветохов О.М. Шляхи підвищення ефективності морально-психологічної підготовки учнів до військової служби // Методичні рекомендації військовим наставникам шкіл – К.: ІСДО України, 1993. – 2,0 др. арк.

34. Ілляшенко Т.Д. Затримка психічного розвитку у дітей // Методичні рекомендації / у співавт./.- К.: РДАЖ МО України 1993. – 4,0 др. арк.

35. Карпухіна А.М., Розов В.І. Экспресс-оценка адаптивности подростков в экстремальных условиях // Методические рекомендации.- К., 1993. – 1,0 др. арк.

36. Мащенко В.Ф. Тест М.Машера // Методичні рекомендації – Київ-Донецьк. Ровесник, 1993. – 1,0 др. арк.

37. Носенко З.Л. Английский глагол в коммуникативных контекстах // Методическое пособие для студентов / в соавт. /.- Днепропетровск, 1993. – 1,5 др. арк.

38. Психологічні аспекти організації літнього оздоровчого відпочинку дітей зони Чорн. Зильської катастрофи /Методичні рекомендації за ред. М.М.Лорішевського. – К., 1993. – 3,9 др. арк.

39. Учебная деятельность младшего школьника: диагностика и коррекция неблагоприятных /За ред. Ю.З.Гильбуха.- К. 1993. - 5,4 др. арк.
40. Федоришин В.О. Методика професіографії /Методичний посібник. - Брєньськ, 1993. - 5,0 др. арк.
41. Фурман А.В., Лаценко В.Ф. Методы проективного исследования личности. /В 3-х частях. - Київ-Донецьк: Ровесник, 1993.- 3,5 др. арк.
42. Фурман А.В. Вступ до шкільної практичної психології. - Київ-Донецьк: Ровесник, 1993. - 6,5 др. арк.
43. Фурман А.В. Методика визначення особистісної адаптованості школярів. - Київ-Донецьк: Ровесник, 1993. - 1,5 др. арк.
44. Фурман А.В. Вступ до методології проблемного навчання. - Київ-Донецьк: Ровесник, 1993. - 5,0 др. арк.
45. Фурман А.В. Проблемно-ситуативная диагностика психологической грамотности учителя. - Київ-Донецьк: Ровесник, 1993. - 0,7 др. арк.
46. Фурман А.В. Методы тестового исследования учащихся и студентов. /В 4-х частях / - Київ-Донецьк: Ровесник, 1993. - 11,2 др. арк.
47. Лэбак Ж.М., Харин С.С. На пороге детского сада /Методические рекомендации. - Минск, 1993. - 1,5 др. арк.

Брошури

48. Балл Г.О. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. - Киев-Донецьк: Ровесник, 1993.- 2,0 др.арк.
49. Боришевський М.М. Моральна саморегуляція поведінки особистості: понятійний апарат.- К., 1993. - 1,5 др. арк.
50. Губко О.Т. Психологія. - Торонто /Канада/: Альбертський університет. - 1,5 др. арк.
51. Гільбух Ю.З. Розумово одарована дитина. - К., 1993. - 6,2 др. арк.
52. Гільбух Ю.З. Как учиться и работать эффективно. - К., 1993. - 7,3 др. арк.
53. Лисенко В.П., Рождественский Ю.Г. Психотехнічний рух в Україні. - К., 1993. - 1,0 др. арк.
54. Лисенко В.П. Педагогічна психологія в Україні: біографічна та наукова спадщина. - К., 1993. - 2,0 др. арк.

55. Учебная деятельность младшего школьника: диагностика и коррекция неблагоприятий /Под ред. Ю.З.Гильбуха. - К., 1993. - 5,4 др. арк.

56. Титаренко Т.М., Лаврентьева Г.П. Практична психологія для вихователя. - К., 1993. - 3,0 др. арк.

Статті

57. Алексеева М.І. Стосунки в сім'ї як умова здоров'я дітей. - ж.Вісник АПН України.- 1993. - Вип. І. - 0,5 др.арк.

58. Андрієвська В.В. Про методику оцінки мовної компетентності старшокласників з метою профконсультації.- Зб. Психологія. - К., 1993. - Вип. 40. - 0,5 др. арк.

59. Андрієнко В.І. Реабілітаційні аспекти навчання сліпих дітей. - Зб.: Соціально-трудова реабілітація УТОС, К. 1993. 0,5др. арк.

60. Андрієнко В.І. Самообслуговування вчаться. ж.Школяр, № 4, 1993. - 0,5 др. арк.

61. Андрієнко В.І. Гра у системі засобів реабілітації. ж.Заклик, № 6, 1993. - 0,5 др. арк.

62. Балл Г.О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності.- ж.Вісник АПН України. - № 2 - 1993. - 0,5 др. арк.

63. Балл Г.О. Про теорію і практику у психології. - ж.Рідна школа. - 1993. - № 2. - 0,8 др. арк.

64. Балл Г.О. Чи суперечить матеріалістичний світогляд релігійному? ж.Рідна школа. - 1993.-№ 5. - 0,8 др. арк.

65. Балл Г.О. При визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі. - Зб. Психологія: К., 1992. - Вип. 39. - 0,6 др. арк.

66. Бех І.Д. Довільна поведінка школярів як мета виховання.- ж.Рідна школа. - 1993. - № 9. - 0,6 др. арк.

67. Бех І.Д. Вивчення особистості молодшого школяра. - ж.Початкова школа. - 1993. - № 3. 0,6 др. арк.

68. Бех І.Д. Соціоцентризований тип учбової діяльності як психологічна проблема. - Зб. Психолого-педагогічні аспекти перспективних систем та технологій навчання: погляд у майбутнє.- Відень-Сдеса, 1993. - 0,5 др. арк.

69. Богушєвський М.М. Гуманізація міжособистісних взаємин у педагогічному процесі як складова ефективності сучасних технологій навчання. - Зб.:Психолого-педагогічні аспекти перспективних систем та технологій навчання:погляд у майбутнє. - Відень-

Одеса, 1993. 0,5 др. арк.

70. Борщевська Л.В. Методика формування діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку. - Зб. Психологія. К., 1993, - Вип. 40. - 0,5 др. арк.

71. Винокур О.Ю. Методика діагностики мотивації професійного самовизначення старшокласників. - Електронний журнал. - 1993. - № 3-4. - 1,0 др. арк.

72. Волинець А.Г. Педагогічні інновації і школа майбутнього. - ж. Рідна школа. - 1993. - № 8. - 0,6 др. арк.

73. Етичний кодекс психолога / у співавт. / - ж. Рідна школа. - 1993. - № 6 - 0,5 др. арк.

74. Зликов В.М., Білецька О.Б., Турчанінова І.М. Штрихи до портрету, сучасного молодіжного політичного лідера. - ж. Політологічні читання. - 1993. - № 3. - 2,0 др. арк.

75. Заггородня О.В. Врахування особливостей неусвідомлюваних форм психічної діяльності художньо обдарованих школярів. - Зб.: Психолого-педагогічні аспекти перспективних систем та технологій навчання: погляд у майбутнє. - Одеса, 1993. - 0,5 др. арк.

76. Киричук О.В. Національна ідея: витоки і шляхи об'єктивізації. - Куди йдемо? Матеріали науково-практичних конференцій "Ідеологічні та ідейно-політичні засади державного будівництва в Україні". - К., 1993. - 0,5 др. арк.

77. Кобильченко В.В. Соціально-економічний статус інвалідів по зорі в країні / в співаторстві/. - Зб. "Соціально-трудова реабілітація", УТОС, 1993. - 0,5 др. арк.

78. Кобильченко В.В. Спілкування незрячих і соціальна інтеграція. - Зб. "Соціально-трудова реабілітація", УТОС, К., 1993. - 0,5 др. арк.

79. Кобильченко В.В. Особливості спілкування незрячих підлітків. - ж. Заклик. № 5, 1993. - 0,3 др. арк.

80. Кулачківська С.Є. Психологічне забезпечення виховного і навчального процесу в дошкільних закладах України. - ж. Дошкільне виховання. - 1993. - № 2 - 0,5 др. арк.

81. Кулачківська С.Є., Ладивір С.О. Вплив стресогенних факторів на невротичні прояви у поведінці дошкільників - ж. Дошкільне виховання. - 1993. - № II - 0,5 др. арк.

82. Курганська Л.О. Активізація педагогічних можливостей батьків та вихователів. - ж.Дошкільне виховання. - № 12. - 1993. - 0,5 др. арк.

83. Лисенко В.П. Становлення ідей педагогічної психології в Україні. - Зб.: Психолого-педагогічні аспекти перспективних систем та технологій навчання: погляд у майбутнє. - Відень-Одеса, 1993. - 0,5 др. арк.

84. Лисенко В.П., Рождественський М.Г. Організація психологічної служби у школах України в 20-30-х роках. - Зб.: Практична психологія і школа // Матеріали Луцької наукової конференції. К., 1993. - 0,5 др. арк.

85. Лисенко В.П., Рождественський М.Г. Теорія і практика психотехнічних досліджень в Україні /20-40-х роках/. - Зб. Психологія. - К., 1993. - Вип. 41. - 0,5 др. арк.

86. Максименко А.М., Кобильченко В.В. Сім'я в світлі соціології. - ж.Бачлик, № 3. - 0,5 др. арк.

87. Максименко С.Д. Проблеми економічної психології. - ж.Рідна школа. - 1993. - № 12. - 0,5 др. арк.

88. Максименко С.Д. Людина, яка заглянула в XXI вік. - ж.Філософська і соціальна думка. - 1993. - № 6. - 0,5 др. арк.

89. Максименко С.Д. Психологія підприємницької діяльності. - ж.Філософська і соціальна думка. - 1993. - № 5. - 0,5 др. арк.

90. Максимова Н.М. Психологічні умови виникнення схильності до алкоголізму у підлітків. - ж.Рідна школа. - 1993. - № 11. - 0,5 др. арк.

91. Максимова Н.М. Схильність до алкоголізму і наркоманії та методи виявлення її у підлітків. - Зб.: Психологія. - К., 1993. - Вип. 41. - 0,5 др. арк.

92. Марчук Т.Ф. Формування у глухих дітей умінь узагальнювати і диференціювати слова за граматичними ознаками. - Зб. Психологія. - К., 1993. - Вип. 40. - 0,5 др. арк.

93. Мадейнів М.О. Мова як засіб духовного розвитку та національного самосвідомлення. - ж.Українська мова та література в школі. - 1993. - № 11. - 0,5 др. арк.

94. Моляко В.О. Формування образу екологічної катастрофи на прикладі Чорнобильської атомної аварії. - ж.Вопросы психологии. - 1993. - № 5-6. /Рос.мова/. - 0,5 др. арк.

95. Рождественський Д.Т. Тренировка мнемических функций на основе компьютерной технологии /у співавт. / - Зб.: Психолого-педагогічні аспекти перспективних систем та технологій навчання: погляди у майбутнє. - Відень-Одеса, 1993. - 0,5 др. арк.

96. Сапожнікова Л.С. Самооцінка, домагання та методики їх дослідження. - Зб.: Психологія. - К., 1993. - Вип. 40. - 0,5 др. арк.

97. Семенова Р.О. Тренінг творчої психотехніки в роботі з сиротаними дітьми / співавт. / . - Зб.: Психологія. - К., 1993. - Вип. 39. - 0,8 др. арк.

98. Слюсаревський М.М. Російськомовні українці. - ж.Наука і суспільство. - 1993.-№ 1.- 0,5 др. арк.

99. Слюсаревський М.М. Доля нації: мовні реалії і стратегія виживання. - ж.Наука і суспільство. - 1993. - № 2. - 0,7 др. арк.

100. Слюсаревський М.М. Чи можна вибрати батьківщину? Невтрадиційні роздуми про етнічну проблему і національну політику в Україні. - ж. Наука і суспільство. - 1993. - № 11-12. - 0,6 др. арк.

101. Слюсаревський М.М. Методики вивчення психологічних механізмів регуляції поведінки дитини у поведінкобезпечних ситуаціях / співавт. / . - Зб.: Психологія. - К., 1993. - Вип. 41. - 0,6 др. арк.

102. Смільсон М.Л. Психологічний аналіз обдарованості підлітків в галузі програмування. - Електронний журнал. - 1993. - Вип. 3-4.- 0,5 др. арк.

103. Стадненко Н.М. Навчання розумово відсталих дітей в Україні. - ж.Наука і суспільство. - 1993. - № 3. - 0,5 др. арк.

104. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д. Діагностика ЗПР та розумової відсталості в роботі шкільного психолога. - Зб. Психологія: Наук.-метод.зб. - К.: Освіта, 1993. - 0,75 др. арк.

105. Татенко В.О., Киричук О.В., Яковенко С.І. Становление радиэкологической психологии в Украине. - Психологический журнал.- 1993. - № 3. - 1,0 др. арк.

106. Татенко В.О., Сіткарь Б.І. Дитячі пустощі з погляду психолога. - ж.Вісник АПН України. -1993. - № 1. - 0,5 др. арк.

107. Титов В.М. Філософські та психологічні інтерпретації поняття "суб'єкт". - ж.Вісник АПН України. - 1993. - № 1. - 0,5 др. арк.

108. Федоришина І.Л. Виховуєча діяльність навчального закладу. Психологічні аспекти. - ж.Рідна школа. -1993. - № I. - 0,6 др. арк.

109. Фурман А.В. Психодіагностика здатності дитя "в душі". - ж.Рідна школа. - 1993. - № 4. - 0,7 др. арк.

110. Фурман А.В. Методика визначення особистісної адекватності школярів.- Зб. Психологія. -К., 1993. - Вип. 40. - 0,5 др. арк.

111. Холодна М.О. Психологические механизмы интеллектуальной одаренности. - ж. Вопросы психологии. - 1993. - № I - 0,8 др.арк.

112. Холодна М.О. Психологические основы конструирования учебной информации /проблема интеллектоемких технологий преподавания/. Психологический журнал. - 1993. - № 6, 0,9 др. арк.

113. Марова Л.В. Школа Київської Русі - стратегія навчання ж.Рідна школа. - 1993. - № 4 - 0,5 др. арк.

114. Шевалб Ю.М. /у співавт. / Организация и проведение гуманитарной социологической экспертизы. ж.Философская и социологическая мысль. - 1993. - № 9. - 1,7 др. арк.

115. Ютріна Е.А. У світі музики. ж.Дошкільне виховання, № 4, 1993. - 0,5 др. арк.

116. Ютріна Е.А. Лише кілька хвилин / в циклу "Реабілітаційний клуб"/.- ж. Школяр, № 5, 1993. -0,1 до. арк.